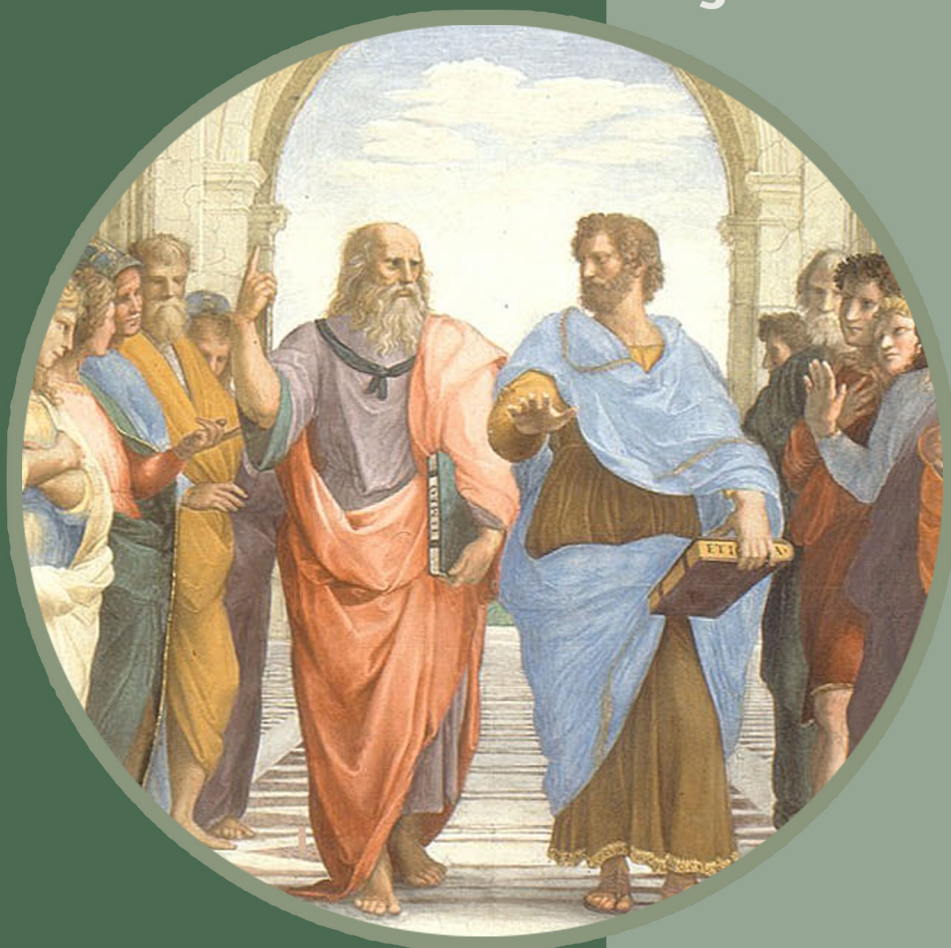

FACULTATEA DE ȘTIINȚE POLITICE
UNIVERSITATEA CREȘTINĂ "DIMITRIE CANTEMIR"

REVISTA DE ESEURI
ȘI COMENTARIII
POLITICE

CUPRINS

NR. 2 / 2009

ÎN LOC DE CUVÂNT ÎNAINTE.....	2
DREPTURI ȘI CONSECINȚE ÎN INTERVENȚIA UMANITARĂ (Alexandru Climescu).....	3
IMPLICAREA FEMEILOR ÎN RĂZBOI: ARHETIPURI ȘI ROLURI (Iulia Furfurică).....	12
INTERES, PUTERE ȘI CUNOAȘTERE ȘTIINȚIFICĂ ÎN LUPTA ÎMPOTRIVA ÎNCALZIRII GLOBALE (Ramona Moise).....	23
AL DOILEA RĂZBOI DIN GOLF – UN CAZ DE RĂZBOI TOTAL? (Vlad Cucu-Popescu).....	33
ROLUL ALIANȚELOR DE STATE ÎN GESTIONAREA CRIZELOR GLOBALIZĂRII (Diana Șutic).....	41
SISTEMUL EUROPEAN DE SECURITATE: O ABORDARE NEOREALIST-DEFENSIVĂ (Fănica Băjenaru).....	52

În loc de cuvânt înainte

Numărul de față include o serie de articole ale actualilor studenți la Master și ale absolvenților din luna iulie a.c. ai Facultății de Științe Politice din cadrul universității noastre.

Publicarea articolelor științifice de către studenții și absolvenții Facultății de Științe Politice este rezultatul implicării acestora în activitatea de cercetare organizată în cadrul cercurilor științifice studențești. Articolele prezentate abordează o tematică din domeniile Eticii Politice, Filosofiei Politice, Dreptului Internațional, Relațiilor Internaționale și sunt fie reflecții teoretice aprofundate care respectă termenii calității științifice, fie aplicarea teoriilor Eticii Politice, Științelor Politice, Relațiilor Internaționale la o temă liber aleasă. Lucrările teoretice au la bază aprofundarea literaturii specifice temei propuse analizată critic, precis, riguros.

Sunt prezentate tematici actuale precum raportul dintre state în procesul globalizării, perspectiva neorealistă în analiza sistemului european de securitate, impactul războiului total în contextul internațional, legitimitatea intervenției umanitare, implicarea femeilor în război, implicațiile încălzirii globale asupra ordinii internaționale.

Pentru acest număr 2 al revistei noastre, mulțumim studenților, absolvenților și organizatorilor pentru spiritul de implicare în acest proiect al Facultății de Științe Politice.

Vă invităm, dragi studenți, să citiți acest număr al "Revistei de eseuri și comentarii politice" cu speranța că lectura acestuia vă va stimula preocupările de cercetare și publicistice.

*Ngewqt 'wpx0f tf 0F cpxgr Tcf w
Rt gr 0wpx0Crgz.cpf t w'Erko guew*

Drepturi și consecințe în intervenția umanitară

Alexandru Climescu

Abstract. *This paper considers whether there is a plausible utilitarian or consequentialist critique against the humanitarian intervention. The consequentialist ethical theories argue that an act can be judged in terms of the consequences it produces and that what is "right" can be evaluated in terms of "good." The deontological ethical theories argue that "good" must be defined in terms of "right" and that human persons have the status of rational beings, gifted with dignity and fundamental rights. According to the deontological model, humanitarian interventions are not justified because they always produce collateral damage, meaning that persons are used as means in accomplishing a humanitarian mission. The consequentialist model assumes that armed intervention, no matter their objective, destabilize the international equilibrium and that the violation of the rules which interdict international use of force have negative long-term effects. This article will formulate a different type of moral principles, thus showing that humanitarian interventions are morally justified. In this paper, humanitarian intervention is defined as a proportionate help, expressed through armed force, offered by governments to the persons of another state who are victims of tyranny (denial of fundamental rights by the government) or of anarchy (denial of fundamental rights due to the collapse of social order)¹.*

Keywords: *humanitarian intervention, deontological ethics, consequentialism, double effect doctrine*

Fericirea generală nu este singurul aspect pe care teoria consecvențialistă încearcă să îl maximizeze. Un consecvențialist poate căuta să maximizeze un bine distributiv.² Din acest punct de vedere, consecvențialismul poate justifica încălcări ale drepturilor omului în cazul în care costurile acestora cântăresc mai puțin decât bunăstarea sau fericirea agregată globală. O asemenea obiecție privește însă doar utilitarismul și nu totalitatea viziunilor consecvențialiste întrucât numai utilitarismul

¹ Teson, Fernando. (2005). *Humanitarian Intervention: An Inquiry Into law and Morality*. New York: Transnational Publishers Inc.

² Ibidem, p. 60.

încearcă să maximizeze bunăstarea generală în mod nediferențiat, fiind insensibil la modul în care beneficiile și daunele sunt distribuite între persoane.

Adepții acestei teorii afirmă, în legătură cu intervenția umanitară, că tirania sau anarhia este o condiție necesară, dar nu suficientă pentru legitimitatea intervenției. Uneori, intervenția presupune costuri foarte ridicate pentru cel care intervine și cum intervenția umanitară presupune utilizarea forței armate, cei care intervin trebuie să fie siguri că binele adus de intervenție nu este depășit de distrugerile pe care le va cauza.³ Iar uneori, îndreptarea unui rău înseamnă vătămarea unor persoane într-un mod asemănător răului pe care dorim să îl îndreptăm.

Din aceste motive, dilema morală a intervenției nu este rezolvabilă prin distincția între abordările deontologice și consecvențialiste. Argumentarea liberală a intervenției umanitare combină spre exemplu atât elemente deontologice, cum ar fi respectul pentru drepturile omului, cât și elemente consecvențialiste, cum ar fi necesitatea ca o intervenție să producă mai mult bine decât rău. Acțiunea militară, inclusiv intervenția umanitară, va încălca întotdeauna și drepturi ale unor persoane nevinovate. Astfel, într-o viziune strict deontologică, cel care intervine nu își va putea niciodată justifica acțiunile, chiar dacă scopul său este să protejeze drepturile omului. În modul acesta, etica deontologică susține că și în cazul în care intervenția este încununată de succese, ea va fi folosit persoane inocente drept mijloace, un aspect interzis în viziunea deontologică.

Un sistem etic internațional și o practică a intervenției umanitare ar trebui să maximizeze respectarea demnității umane, să înțeleagă imperativul de a-i trata pe toți indivizii cu respect într-un mod care reflectă statutul lor de ființe autonome. Dar această poziție nu este pur deontologică, deoarece ea permite uneori încălcarea limitelor morale ale unor persoane dacă aceasta este singura cale de a impune respectul pentru demnitatea umană.

Moartea persoanelor nevinovate: doctrina dublului efect

O obiecție majoră împotriva intervenției umanitare provine din tabăra kantiană. Dacă intervențiile ar putea să afecteze în mod precis tiranii, atunci ele ar fi justificate

³ Chaterjee, Deen & Scheid, Don. (2003). *Ethics and Foreign Intervention*. Cambridge: Cambridge University Press.

deoarece utilizează violența împotriva persoanelor vinovate și salvează victimele de orice tratament injust. Cu toate acestea, în realitate, natura intervenției umanitare implică și moartea unor persoane nevinovate. Chiar dacă armata care intervine încearcă din răspuțeri să nu îi afecteze pe civilii inocenți, mulți dintre ei vor suferi ca parte a pagubelor colaterale ce sunt inerente oricărui război. Așadar, kantienii ar spune că intervenția umanitară trebuie interzisă. Această viziune este justificată deoarece se bazează pe imperativul de a nu utiliza ființele umane pe post de mijloace în realizarea unui obiectiv. Intervenționiștii trebuie să explice de ce morțile inevitabile ale nevinovaților sunt justificate. Până la urmă, asemenea persoane nu renunță în mod voluntar la viața lor. Astfel, provocarea morților lor este problematică din punct de vedere moral, chiar și dacă obiectivul este nobil. Chiar dacă în discursul sau practica internațională pare că nici o persoană nu a făcut apel la etica deontologică pentru a contesta intervenția umanitară, au fost exprimate puncte de vedere care în mod inconștient utilizează elementele acesteia. Cancelarul german Gerhard Schroder, care s-a opus utilizării forței în Irak, a afirmat: „Întrebarea mea este aceasta: gradul de amenințare ce își are originile în Irak justifică un război care va provoca moartea a mii de bărbați, femei și copii nevinovați? Răspunsul meu este nu.”⁴

Problema majoră a acestui tip de critică este că exclude orice război sau revoluție, nu doar intervenția umanitară, deoarece acestea vor cauza întotdeauna moartea nevinovaților. Dacă interzicerea morții unor persoane nevinovate ar fi absolută, nici un război sau nici o revoluție nu ar fi justificată. Dreptul la viață nu poate fi absolut și nu poate fi întotdeauna prevalent dreptului și uneori datoriei de a rezista tiraniei. Dintr-o perspectivă deontologică, Aliații nu ar fi avut nici o justificare pentru reacția lor la agresiunea Germaniei din al doilea război mondial. Deoarece această reacție ar fi rezultat așa cum s-a și întâmplat în moartea a mii de persoane nevinovate.

Cu toate acestea, obiecția deontologilor nu este lipsită de sens. Ce principiu moral ne poate permite să acceptăm moartea unor persoane nevinovate? Pentru a răspunde, trebuie să abandonăm o analiză strict deontologică. Conform doctrinei

⁴ Swanson, Stevenson. (2003, 19. Mar). Blair Wins Parliament Support for Irak War. Chicago Tribune. Descărcat din <http://www.chicagotribune.com/news/nationworld/chi-0303180329mar18,0,4385087.story>

dublului efect, un act prin care sunt ucise persoane nevinovate este legitim doar dacă satisface trei condiții:

- actul trebuie să aibă consecințe benefice cum ar fi stoparea tiraniei;
- intențiile actorului să fie bune din punct de vedere moral, adică acesta să urmărească să realizeze un set de consecințe benefice; orice consecințe cu rezultat negativ cum ar fi uciderea necombatanților să nu fie intenționate;
- consecințele benefice ale actului de stopare a tiraniei, spre exemplu, să fie superioare cantitativ celor cu efecte negative: uciderea noncombatanților⁵. Acesta poartă denumirea de principiul proporționalității.⁶

Doctrina dublului efect distinge în acest sens acțiuni intenționate ce au consecințe negative și acțiuni neintenționate care au consecințe negative. Primele dintre acestea sunt blamabile, fapt pentru care victimele colaterale ale intervenției umanitare, în mod proporțional, ar putea fi ignorate din acest punct de vedere. Astfel, intervenția este o acțiune structurată conceptual asemenea unui comportament deontologic conform căruia agentul este constrâns să respecte drepturile tuturor. În același timp, intervenția este o acțiune ce intenționează să maximizeze respectul universal pentru drepturile omului, dar este constrânsă moral de interdicția de a ucide în mod deliberat persoane nevinovate. Moartea colaterală proporțională a persoanelor nevinovate, deși este cauzată de cel care intervine, nu condamnă în mod necesar intervenția ca fiind imorală. Argumentul pentru intervenția umanitară este localizat la mijlocul distanței dintre abordarea deontologică absolută și abordarea consecvențialistă absolută. Aceasta din urmă îi îndeamnă pe agenți să intervină ori de câte ori maximizează binele în termenii fericirii generale (conceptă adesea în termeni de vieți umane). Abordarea deontologică ar interzice o intervenție ce ar cauza încălcarea drepturilor celor nevinovați. În schimb, intervenția umanitară înțelege ca o formă de ajutor constrânsă moral acceptă uneori că provocarea de daune persoanelor inocente este justificată pentru a îndeplini nu un grad de bunăstare generală, ci un obiectiv ce este imperativ conform unor principii morale. Doctrina dublului efect

⁵ Walzer, Michael (2000). *Just and Unjust Wars*. New York: Basic Books Publishing., p. 153

⁶ Mangan, Joseph. (1949). *An Historical Analysis of the Doctrine of Double Effect* în *Theological Studies* 10:41-61 în *Doctrine of Double Effect*, descărcat din <http://plato.stanford.edu/entries/double-effect/>

respinge la fel ca cea deontologică calculele nediferențiate ale costurilor și beneficiilor conform cărora dreptatea constituie un indicator al consecințelor benefice printre mulți alții.

Scopul de a salva vieți și de a restaura respectul pentru drepturile omului și pentru dreptate sunt suficient de importante pentru a autoriza intervenția umanitară chiar și cu costul de vieți umane. Nu putem afirma că persoana care intervine îmbunătățește pur și simplu lumea într-un sens general. În cazuri particulare intervenția nu numai că salvează vieți, deși acest obiectiv este într-adevăr imperativ. Aceasta ajută la restaurarea dreptății și a drepturilor, ceea ce reprezintă și obiectivul tuturor instituțiilor politice legitime și al statului prin excelență.

Scopul de a impune respect pentru drepturile omului și dreptate este mai mult decât un simplu ajutor acordat oamenilor. Obiectivul de a restaura instituții și practici juste este un obiectiv privilegiat din punct de vedere normativ indiferent de evoluția binelui general. Spre exemplu, ajutorul umanitar este în mod cert dezirabil, dar acesta suspendă doar temporal simptomele anarhiei și tiraniei. În schimb, construirea și menținerea instituțiilor democratice care să respecte drepturile cetățenilor nu numai că semnifică o acțiune benefică pentru o societate, ci și un pas strategic în reconstrucția politicii sale interne și externe.

În sensul acesta, justificarea intervenției umanitare este atât deontologică cât și utilitaristă, fapt pentru care pierderea de vieți omenești nu este singurul indicator al legitimității intervenției umanitare. De asemenea, trebuie făcută distincția între violarea unui drept și încălcarea sa. Încălcarea unui drept este caracterizată prin limitarea interesului victimei. Numai tipul de drepturi și numărul de victime sunt relevante pentru a calcula proporțiile acestei încălcări. Aceasta din urmă determină dacă un război just este proporțional, proporționalitatea fiind una dintre condițiile doctrinei dublului efect. Violarea unui drept reprezintă o încălcare ce implică lipsa de respect pentru victimă sau deposedarea acesteia de calitatea sa de ființă umană.

Violarea drepturilor fundamentale este acuzată intenționat și cu conștientizarea faptului că aceasta implică lipsa de respect pentru victimă. Astfel, când evaluăm justetea unui război, nu trebuie să ne concentrăm doar asupra răului cauzat de actorii relevanți, ci și asupra motivelor pentru care acesta este cauzat. În acest punct, noțiunea kantiană de respect acordat persoanelor ne oferă un criteriu plauzibil. Acesta, ca element al definiției de acțiune dreaptă, include motive drepte și nu doar interese. Rezultă astfel că uneori persoanele inocente pot fi constrânse moral să sufere o

anumită povară pentru un obiectiv superior aceluia de a ne asigura că drepturile nevinovaților nu sunt încălcate.

Tirania guvernamentală reprezintă un model sistematic de violare a drepturilor fundamentale. Așa cum s-a menționat adesea, există ceva în mod particular rău în instituționalizarea violării drepturilor omului de către conducător, adică de către indivizii care au monopolizat utilizarea forței într-o comunitate politică. Guvernele care se angajează în deprivarea indivizilor de drepturile lor fundamentale eșuează în a acorda respect persoanelor în două moduri:⁷

- ◆ Ele alterează autonomia individuală a victimelor, asemeni unui criminal de drept comun.
- ◆ Atotodată, ele tratează indivizii cu o totală lipsă de respect într-un sens profund: nu își onorează obiectivul propriului mandat de a proteja și de a asigura dreptul tuturor. Așadar, tiranii violează drepturile omului nu doar pentru faptul că intervin în exercițiul autonomiei individuale a cetățenilor, ci și pentru că își trădează rațiunea de a fi în calitate de conducător de stat. În termenii doctrinei dublului efect, decesul nevinovaților, prevăzut dar neintenționat, reprezintă o încălcare a dreptului la viață, dar nu și violarea acelui drept întrucât "războinicul just" ar evita victimele colaterale dacă ar putea.

Pericolul abuzului

Cercetătorii în domeniu au oferit un număr de argumente consecvențialiste împotriva intervenției umanitare.

În primul rând, intervenția umanitară cauzează moartea și suferința persoanelor nevinovate, acestea trebuind să fie comparate ca și proporții cu moartea și suferința cauzată de metodele tiranice de guvernare. Teoreticienii argumentează că nu este sigur dacă inoportunitatea opresiunii politice este mai mare decât inoportunitatea cauzată de invazii.

În al doilea rând, existența excepției umanitare pentru regula neintervenției va oferi posibilitatea guvernelor agresive de a invada sub pretexte umanitare, provocând astfel suferință și moarte ce nu ar putea fi contrabalansată de realizarea oricărui

⁷ Teson, Fernando, op. cit., p. 127.

obiectiv umanitar veritabil. În felul acesta se va abuza de excepția regulii de interzicere a forței.

În momentul în care consecințele intervenției umanitare sunt măsurate în termeni de suferință și fericire, acestea sunt percepute ca fiind indezirabile. Tocmai din acest motiv, dreptul internațional nu ar trebui să recunoască un drept atât de general chiar și dacă conștientizează atracția morală de a interveni în anumite cazuri.

Benn și Peters exprimă această idee foarte succint afirmând că în sfera proprie de jurisdicție, un stat are dreptul să intervină în activitatea unor asociații doar dacă o face în mod imparțial. În afacerile internaționale, statele sunt foarte rar imparțiale iar politicile acestora sunt modelate în primul rând de propriile interese. Atunci când un stat se implică în afacerile interne ale unui alt stat, populația statului țintă este rar considerată ca fiind pe același nivel cu populația statului care intervine. Acesta din urmă o tratează ca pe un mijloc de realizare a propriilor obiective.⁸

Majoritatea criticilor intervenției umanitare fac referire la acest punct de vedere. Această afirmație este una empirică și nu principială și depinde de faptul că guvernele au adeseori motive egoiste și astfel abuzează în cadrul unei intervenții, chiar dacă în mod oficial declară motivele umanitare ale propriei intervenții și chiar dacă rezultatul intervenției este restaurarea instituțiilor liberale.

Plecând de la această premisă, neintervenționiștii își dezvoltă argumente utilizând etica utilitaristă. Pentru utilitariștii care studiază regulile, ar trebui să adoptăm acea regulă care are probabilitatea să producă per ansamblu cele mai benefice consecințe. Așadar este mai bine să avem o regulă a neintervenției absolute pentru a minimiza abuzul. Dat fiind pericolul abuzului, o regulă împotriva neintervenției ar produce rezultate pozitive pe termen lung chiar dacă în cazuri particulare intervenția ar maximiza libertatea pe termen scurt. Obediența generală față de regula absolută a neintervenției va salva astfel mai multe vieți și va preveni mai multe suferințe decât o regulă care permite excepții umanitare.

Asemeni multor argumente utilitariste, acesta este dificil de evaluat deoarece depinde de factori factuali complecși. Astfel, guvernele vor evita să abuzeze de doctrina intervenției umanitare din cauza costurilor și din cauza faptului că propria

⁸ Stanley, Benn & Peters, R.S. (1959), *Social Principles and the Democratic State*. London: Allen and Unwin, p. 361.

stabilitate ar avea de suferit. Adicional, dacă se compară daunele cauzate de tiranie și daunele cauzate de intervenții aparent umanitare, nu este clar dacă una cauzează mai multe daune decât cealaltă. Totodată, dacă utilitariștii sunt într-adevăr preocupați de consecințele benefice (spre exemplu maximizarea drepturilor), atunci în mod logic aceștia ar subscrie ideii că guvernele au voie să nesocotească regula de neintervenție în acele cazuri în care intervenția umanitară va maximiza exercițiul drepturilor fundamentale iar regula generală ce interzice războiul nu se va eroda.

Există o altă obiecție la adresa argumentelor prezentate de utilitariști. Aceștia presupun că guvernele intervin justificat în conflictele domestice, deoarece în acest caz acestea acționează imparțial. În contrast, din cauza faptului că ele nu au un astfel de angajament față de străini, nu pot fi imparțiale când intervin în exteriorul granițelor. Utilitariștii nu demonstrează însă de ce ar trebui să presupunem că guvernele sunt mereu imparțiale atunci când intervin în chestiunile propriilor cetățeni.

Nu dorim să sugerăm că guvernele nu abuzează niciodată în cazuri de intervenție externă, însă aceste presupuneri sunt strict empirice. Din acest motiv, moralitatea unei intervenții trebuie evaluată în funcție de îndeplinirea obiectivului de a stopa tirania. Dacă un guvern eșuează în această misiune, dacă abuzează, atunci nu se mai poate vorbi despre o intervenție umanitară. Așadar, argumentul moral pentru intervenția umanitară rămâne intact.

Bibliografie:

1. Chatterjee, Deen & Scheid, Don. (2003). *Ethics and Foreign Intervention*. Cambridge: Cambridge University Press.
2. Mangan, Joseph. (1949). *An Historical Analysis of the Doctrine of Double Effect* în *Theological Studies* 10:41-61 în *Doctrine of Double Effect*, descărcat din <http://plato.stanford.edu/entries/double-effect/>
3. Stanley, Benn & Peters, R.S. (1959), *Social Principles and the Democratic State*. London: Allen and Unwin.

4. Swanson, Stevenson. (2003, 19. Mar). *Blair Wins Parliament Support for Irak War*. Chicago Tribune. Descărcat din [http://www.chicagotribune.com/news/nationworld / chi-0303180329mar18,0,4385087.story](http://www.chicagotribune.com/news/nationworld/chi-0303180329mar18,0,4385087.story)
5. Teson, Fernando. (2005). *Humanitarian Intervention: An Inquiry Into law and Morality*. New York: Transnational Publishers Inc.
6. Walzer, Michael (2000). *Just and Unjust Wars*. New York: Basic Books Publishing

Implicarea femeilor în război: arhetipuri și roluri

Iulia Furfurică

Abstract. *The conventional thought about the army and the militarism has its roots in ancient Greek, where the notion of loyalty towards the state through military service was omnipresent. It has been argued that from ancient Greek to modern times, women had a limited role in the military sphere, doing household chores or nursing the wounded on the battlefield. This paper describes the archetypes related to the image of „men-warriors” and tries to demonstrate that this image is an andocentric one. It will also be shown that the numerous legends about war recall only the masculine part of the story, ignoring women’s contribution.*

Keywords: *archetype, warrior, women, androcentrism, pacifism*

Instituția războiului și a armatei au fost percepute în mod tradițional ca aparținând exclusiv bărbaților. Fie că se ocupă de casă în timpul conflictelor, fie că are grijă de bolnavi și răniți pe front, fie că este unul din combatanți, femeia nu rămâne neafectată de război. Istoria abundă în exemple de mame care își sacrifică fiii în război, soții care își pierd soții sau copiii care își pierd tații în luptele armate. Cu toate acestea, aceste portretizări sunt androcentrice și rețin numai partea masculină a poveștii. Există mituri despre femei războinice (Amazoanele, Ioana D’Arc), dar aceste basme sunt excepții ale dominației masculine asupra istoriei războiului.

Moartea pentru propria țară era văzută ca cel mai onorabil și loial act pe care îl putea întreprinde cineva. Din moment ce femeile erau percepute ca aparținând taților sau soților lor, legate fiind doar de sfera privată, era de neconceput pentru o femeie să facă parte din armată sau să apere statul. Singurele roluri apreciate pe care femeile le îndeplineau în Grecia erau cele de mame, pentru a produce fii care să apere și să moară pentru statul lor. Femeile erau cele ce dădeau viață, în timp ce bărbații erau cei care luau viața. Această dihotomie a fost naturalizată ca fiind ordinea normală și potrivită a vieții și a servit la fundamentarea societății civile moderne. Serviciul militar pentru femei nu a devenit o realitate decât mii de ani mai târziu.

Rolul arhetipal al eroului/războinicului masculinizat a fost central în conceptualizarea politicii și a războiului în ultimii 2500 de ani.¹ Mitori despre acești războinici/eroi au devenit responsabile parțial pentru crearea noțiunii de cetățenie ca o experiență masculină. Barăcile militare din Sparta și Grecia antică reprezintă o formă extremă de comunitate masculină, în care capacitatea militară, personalitatea civică și masculinitatea erau contagioase. Deși femeile erau fizic excluse din această comunitate, ele au modelat construcția teoretică a instituțiilor în forma simbolului și a mitului. Femeile, sau mai bine spus forțele feminine au fost considerate o amenințare. Concepția lui Machiavelli despre Fortuna, spre exemplu, este aceea a unei zeițe care posedă puteri extraordinare pentru a face pe bărbat prinț sau pentru a-l distruge. În acest fel, Fortuna este văzută ca o femeie care, pentru a putea fi stăpânită, trebuia să fie cucerită prin forță. Machiavelli și contemporanii săi au argumentat că prăbușirea Imperiului Roman a fost cauzat de degradarea virtuții de a fi erou/războinic și că singura soluție la dezordinea provocată de Fortuna este o reafirmare a masculinității.² Probabil că cea mai semnificativă schimbare de la orașele state grecești și până la Imperiul Roman a fost cea care a afectat concepția despre comunitatea politică. Distincția dintre viața politică, publică și cea privată a devenit mai clară și din motive ce au de a face cu genul.

În „Femeile și războiul”, Jean Bethke Elshtain argumentează că istoric, ethosul masculin a fost transformat într-o legendă a războinicului just, în timp ce ethosul feminin s-a transformat într-o legendă a sufletului frumos.³ Aceste imagini reprezintă un cumul colectiv de modalități prin care societatea a portretizat femeile și bărbații. În timp ce bărbații sunt considerați violenți, femeile sunt socotite ca fiind lipsite de violență și pasive. Dacă războinicul just este responsabil de protejarea propriei familii, țări și a modului de viață, sufletul frumos reprezintă puritatea și inocența. Elshtain preia acest concept de suflet frumos din "Fenomenologia Spiritului" a lui Hegel și

¹ Harstock, Nancy. (2002). The Baracks Community in Western Political Thought. Prolegomena for a Feminist Critique of War and Politics. Women's Studies International Forum, 5(4), 283-286. Descărcat din http://www.sciencedirect.com/science?_ob=ArticleURL&_udi=B6VBD-466FGR8-6&_user=10&_rdoc=1&_fmt=&_orig=search&_sort=d&_docanchor=&view=c&_searchStrId=955845115&_rerunOrigin=google&_acct=C000050221&_version=1&_urlVersion=0&_userid=10&md5=1f525242ab714d3fd678c9b4f0c3615e

² Ibidem

³ Elstain, Jean. (2004). Women and War. Chicago: University of Chicago Press, p. 44.

utilizează această imagine ca o metaforă pentru rolul istoric al femeilor în sfera publică în ceea ce privește relațiile interstatale, violența și războiul.

Aceste arhetipuri conțin anumite noțiuni distincte despre rolul pe care femeile și bărbații le au și pe care ar trebui să îl aibă în timpul războiului. Există variațiuni pe aceeași temă fundamentală, dar imaginile continuă să opereze ca o justificare explicită în dezbaterile despre război și pace.⁴

În plus, Elshtain sugerează că femeile nu au fost niciodată considerate uniform și exclusiv suflete frumoase ale societății, ci mai degrabă ele au îndeplinit rolul unei proiecții colective a unei entități pure, pacifiste, cu o capacitate de sacrificiu de sine. În felul acesta, feminitatea este construită în opoziție cu masculinitatea, creând o dihotomie falsă de gen între cele două sexe. În timp ce ethosul masculin necesită forță, putere și agresivitate, ethosul feminin cere femeilor să fie gentile, pacifiste și pasive. Aceste caracteristici au existat aparent din cele mai străvechi timpuri și au susținut patriarhia și androcentrismul dintr-o societate.

Ca parte a construcției feminității, femeile au fost în mod natural asociate mișcărilor pacifiste, în opoziție cu fixația războinică și crimele în masă ce rezultă din război, specifice bărbaților. Există o cantitate considerabilă de literatură ce examinează presupusa legătură dintre femei și pacifism. În același mod în care mulți autori consideră domeniul militar ca fiind unul masculin, există autori care argumentează că femeile sunt înclinate spre pacifism sau că există o legătură de necontestat între femei și mișcările pentru pace. Argumentul acesta este în esență unul biologic determinist prin faptul că unii factori genetici sau biologici ar sta la baza acestui pacifism inerent părții feminine. Această teză include și noțiunile social constructiviste despre feminitate, conform cărora acțiunile specifice unui gen definesc femeile și ceea ce ar trebui ele să fie.

Ideea că femeile sunt inerent înclinate spre pace este similară ideii că femeile sunt dătătoare de viață și că ele au grijă de aceasta, în timp ce bărbații sunt cei îngrijiți și cei care iau viața. Dacă există dovezi empirice conform cărora femeile sunt implicate în mișcările pentru pace, nu există nici o probă care să sugereze că acest aspect este determinat de factori biologici sau genetici. Totuși, femeile au un rol de

⁴ Ibidem, p. 52.

lider în inițierea mișcărilor pacifiste și în mobilizarea suportului popular atât din partea bărbaților, cât și a femeilor pentru cauza păcii.

Împărțirea convingerilor pacifiste și susținerea mișcărilor pentru pace par să alimenteze stereotipiile culturale actuale despre femei. Femeile sunt văzute ca niște reprezentante ale valorilor păcii și s-a studiat chiar modul în care femeia, ca dăătoare de viață, poate contribui la precipitarea morții.⁵ Această supoziție este susținută și de poziția pe care unele femei o au în protestele pentru pace. Deși eforturile organizate în mișcările de protest pentru pace au început abia cu primul val al feminismului, al cărui debut este asociat începutului secolului XX, exemple ale mișcărilor de pace din secolul XX includ Liga Internațională pentru Pace și Libertate, Federația Mondială Democrată a Femeilor, mișcarea „Femei pentru Pace din Europa” și Comitetul de Acțiune al Femeilor din Statele Unite. Nu a fost argumentat doar că mamele au o responsabilitate și o putere specială de a se opune luptei, ci și că femeile sunt considerate în mod natural ca fiind lipsite de violență.

Alte femei, printre care cea mai proeminentă a fost Virginia Woolf, s-a devotat viziunii pacifiste nu pe baza faptului că este normal pentru femei să aibă o afinitate intrinsecă pentru pace, ci pe baza faptului că războiul este greșit, imoral sau o cale nepotrivită pentru ca oamenii educați să își rezolve disputele. Ea afirma că pacifismul este susținut de femei pentru că acestora nu li se permite accesul la serviciul militar. Fiicele indivizilor educați ar trebui să refuze să li se alăture fraților lor în eforturile de pace sau de război și ar trebui în schimb să fondeze o societate a outsider-ilor bazată pe principiul că, în calitate de femei, ele nu aparțin niciunei țări. Așa cum nota Woolf, „ca femeie, nu doresc nici o țară. Ca femeie, țara mea este întreaga lume.”⁶

Ce este interesant de reținut în legătură cu majoritatea mișcărilor pentru pace ale femeilor care au apărut în secolul XX este ideea că femeile sunt inerent pacifiste și că au un interes mai mare să susțină pacea decât bărbații, idee care nu a fost aproape deloc explorată. Într-o explicație a valorilor feminine, Betty Reardon afirmă că valorile feminine care ocrotesc viața și recunosc necesitatea de a evita competiția și violența sunt o condiție pentru politicile care țintesc spre evitarea sau abolirea

⁵ Russo, Valeria. (1994). *The constitution of a Gendered Enemy. Woman Soldiers: Images and Reality*. New York: Saint Martin's Press, p. 51.

⁶ Roe, Sue & Sellers Helen. (2000). *The Cambridge Companion to Virginia Woolf*. New York: Cambridge University Press, p. 208.

războiului. Prezența crescută a femeilor care susțin asemenea valori pot avea un efect benefic asupra problemei războiului și a violenței.⁷

Reardon continuă să își susțină ideea că atât sexismul, cât și sistemul bazat pe război sunt exacerbate și perpetuate prin patriarhat și în final, acesta din urmă este responsabil atunci când pacea eșuează. Pledoaria sa, la fel ca pledoaria altor mișcări organizate pentru pace, țintește spre *temele justiției sociale și ale egalității*, care sunt percepute ca făcând parte din același tip de probleme, ce se ivește din dominația patriarhală a societății. Secolul XX a fost martor la o militarizare masivă, iar cultura militară care domină societatea este patriarhizată și masculinizată atât ca formă, cât și ca funcție.

Atunci când se compară imaginea eroului/războinicului din Grecia antică cu imaginea soldatului modern, este uluitor să observăm că s-au schimbat foarte puține aspecte. Imaginea eroului/războinicului modern este portretizată ca un rol ultra-masculin, care necesită ca soldatul să nu fie doar bărbat, ci și un bărbat foarte masculin în toate sensurile cuvântului.

Militarismul manifestă excesele acestor caracteristici care sunt asociate termenului de „macho”, un cuvânt ce denotă putere, curaj și responsabilitate, toate necesare pentru a îndeplini funcțiile sociale masculine. Conceptele și valorile militariste sunt susținute de către patriarhat, structurile și practicile care fac parte din stat formând paradigma fundamentală a sistemului de state naționale.

Așadar, există o orientare sexistă în ceea ce privește în special securitatea în toate unitățile sistemului.⁸

Orientarea sexistă la care Reardon face referire este un model ce se poate observa nu doar în tradițiile civice ale Greciei antice, ci și în construcția socială a genului în societatea modernă. Chiar și în calitate de copii, băieții sunt condiționați să fie agresivi și să utilizeze violența pentru a-și obține obiectele dorite, în timp ce fetele sunt condiționate să se teamă de violență și să fie pasive. În timp ce bărbații sunt învățați să își canalizeze frica și să o transforme în agresiune, frica femeilor este transformată în spunere.

⁷ Reardon, Betty. (2005). *Sexism and the War System*. New York: Teachers' College Press, p. 22.

⁸ *Ibidem*, p. 15.

Aceste elemente ale condiționării sociale au fost utilizate pentru a menține și a alimenta autoritarismul patriarhal.⁹ De la naștere, atât bărbații, cât și femeile sunt antrenați să îndeplinească anumite funcții în societate pe baza genului.¹⁰ Bărbații și femeile sunt de asemenea condiționați să aibă viziuni diferite în legătură cu războiul, fapt exacerbat de relațiile diferite cu actele militare de distrugere a teritoriilor și relațiile diferite cu forțele militare.¹¹ Mărimea forțelor militare ale unei țări, cât și cantitatea de fonduri pe care acestea le primesc, sunt determinate în mare măsură de către politică și de către guvern. Politica rămâne un domeniu esențial masculin prin faptul că majoritatea politicianilor numiți sau aleși sunt bărbați. Ca rezultat al acestei dominații masculine, politica este făcută de către bărbați și se conformează standardelor implicit masculine. Ca și în război, succesul în politică este perceput ca o dovadă a masculinității și necesită un grad propriu de ferocitate.¹²

În încercarea de a teoretiza propria viziune asupra legăturii dintre femei și pace, Sara Ruddick articulează o politică a păcii feministă, statuându-și scopurile prin îndepărtarea amenințărilor violente, demascarea violenței ascunse și inventarea unor strategii și idealuri pentru non-violență.¹³ Ca și Reardon, Ruddick ia în discuție de asemenea interconexiunile complexe și subtile dintre război și masculinitate, examinând atât ethosul masculin afirmat în cadrul ierarhiilor militare, cât și modul în care masculinitatea se transformă în misoginism pe timp de război.

Conceptul masculinității este exprimat într-un registru inferior în ritualurile de antrenament din așezămintele militare, în uralele și cântecele soldaților, în desenele graffiti de pe tunuri și obuze, în discursul dur al generalilor, în metaforele utilizate de strategii, în gesturile și obiceiurile soldaților care revin după o confruntare. Această masculinitate, la nivel criminal, este exprimată prin acte de viol, agresiuni sexuale sau tortură.¹⁴

⁹ Ibidem, p. 38.

¹⁰ As, Berit. (1982). A Materialistic View of Men's and Women's Attitudes Towards War. *Women's Studies International Forum*, 5 (4), 355-364. doi:10.1016/0277-5395(82)90046-2

¹¹ Ibidem.

¹² Reardon, Betty, op. cit., p. 33

¹³ Ruddick, Sara. (2003). *Notes towards a Feminist Peace Politics*, Princeton: Princeton University Press, p. 109.

¹⁴ Ibidem, p. 110.

Atunci când se subliniază atrocitățile de război care rezultă din această masculinitate hegemonică și toxică, caracterul reprobabil al războiului este relevat în termeni civili în opoziție cu termenii militari cum ar fi cel de victime colaterale, care ascund sau dezumanizează violența într-un război. Ruddick argumentează că prin reliefarea atitudinilor arogante, homofobe sau misogine ale soldaților, feminiștii anti-militariști expun o singură variantă a masculinității.¹⁵ Adițional, prin sublinierea caracterului construit social al acestei variante a masculinității, feminiștii anti-militariști facilitează respingerea acestei norme specifice genului.¹⁶

Probabil că cel mai forte punct al literaturii ce examinează interconexiunea dintre femei și pace este faptul că aceasta se centrează pe experiența femeilor și că se afirmă fără a încerca să opereze într-un cadru de lucru masculin. Ea poate fi însă criticată pentru acest aspect deoarece eșuează să se prezinte într-un mod practic sau util, cu scopul de a precipita schimbarea pentru care pledează. Această literatură se bazează pe anumite valori care sunt condamnate a fi în mod distinct masculine sau feminine și nu există nici o probă genetică sau biologică care să susțină faptul că bărbații sunt intrinsec dispuși la acte violente. Deși hormonul masculin numit testosteron a fost asociat unei accentuări a agresivității, violența și lupta sunt comportamente învățate, asemeni celorlalte caracteristici ale acestei nebuloase numite gen, acestea sunt social construite.

Literatura despre femei și pace reprezintă o școală de gândire alternativă prin faptul că ea țintește spre o societate demilitarizată, o noțiune ce ar putea părea radicală pentru șefii de state actuali sau pentru consilierii lor. Cu toate acestea, în argumentele ce susțin rolul femeilor în stabilizarea păcii, autorii includ anumite mituri de gen.

Ideea că femeile sunt persoane ocrotitoare ce dau viață, în opoziție cu bărbații care sunt considerați violenți rezultă din stereotipiile de gen pe care feminiștii au încercat din greu să le respingă. În ciuda faptului că s-a demonstrat existența unei legături între femei și pace și a sublinierii „modului în care militarizarea pune în pericol viețile oamenilor, războiul face victime atât în rândul civililor, cât și al militarilor din întreaga lume. *Date fiind aceste fapte, poate fi argumentat că dacă militarizarea va continua să existe, este prudent pentru femei să se abțină de la a*

¹⁵ Ibidem, p. 111.

¹⁶ Ibidem, p. 112.

avea o voce în cadrul structurilor militare și să acceadă la oportunitățile financiare și profesionale oferite de cariera militară?

Așa cum a fost demonstrat, *istoria și tradiția* îndeplinesc un rol substanțial în modul în care privim asumarea anumitor roluri de gen în contextul unui război.

Legende de război constau în povestirea și repovestirea anumitor evenimente care nu numai că mențin vie memoria războiului, ci totodată recrează evenimentele într-un fel nerealist. Legende moderne despre război apar cel mai des în filme, prin intermediul cărora au un impact major asupra societății și culturii occidentale. Prin excluderea femeilor de la crearea legendelor despre război, rolurile lor în aceste legende au fost predominant pasive.

Așadar, cele mai comune roluri care le sunt asociate femeilor sunt cele pasive: pretext pentru un război (Elena din Troia), pradă pentru agresori (așa cum a fost evidențiat prin intermediul utilizării violului ca tactică de război între sârbi și croați în fosta Iugoslavie), recompensă pentru aliați, un bun ce trebuie protejat (observat în propaganda de război prin imaginile unor femei ce își strâng în brațe disperate copiii), o valoare în sine, simbolizând pacea sau virtutea, recrearea, în calitate de prostituate, artiste care îi amuză pe soldații cărora le este dor de casă (dansatoare sau cântărețe), și în final, ca și victime.

Rolurile reactive atribuite femeilor le includ pe cele de asistente medicale, spioni seducători, mame (dând naștere viitorilor soldați), soții (ținând aprins focul din casă până la întoarcerea eroului), trădătoare care se îndrăgostesc de inamic și cetățeni cooperanți care fac sacrificii cotidiene pentru război. Deși aceste roluri par exagerate, ele pot fi ilustrate printr-un număr de exemple reale de către istorici sau pot fi glorificate de către scriitori, artiști sau scenariștii de film.

Imaginea unor femei care spre exemplu lucrau în fabrici de producție de armament ilustrează devotamentul acestora pentru cauza războiului, dar și faptul că sunt în stare să facă munca unui bărbat păstrându-și în același timp feminitatea. Muncitoarele care fie produceau muniție, fie aveau munci ce nu erau în mod tradițional feminine purtau uniforme, la fel ca și bărbații, dar spre deosebire de bărbați, de la ele se aștepta să fie atrăgătoare, iar în propagandă erau portretizate purtând machiaj, cu părul aranjat și cu unghiile făcute.

Filmele de propagandă din Marea Britanie și din Statele Unite arătau munca din fabrică într-un mod asemănător cu treburile domestice. Utilizarea unei prese de

metal era ilustrată în mod similar tăierii prăjiturilor iar polizarea aripilor avioanelor era asemuită pilirii unghiilor de către femei. Acest aspect este semnificativ pentru modul în care femeile erau încurajate să îndeplinească munci tradițional bărbătești, dar trebuiau să își mențină feminitatea.

Structura de gen a gospodăriei sau a muncii își recăpăta ordinea după ce războiul se termina iar femeile părăseau locurile de muncă pentru a-și continua ocupațiile ca soții sau ca mame. Cele care doreau să își păstreze poziția profesională erau concediate pentru a lăsa loc liber eroilor/războinicilor care se întorceau de pe front.

Legende de gen menționate anterior creau o falsă dihotomie între rolurile pe care și le asumau femeile și bărbații în timpul războiului. Această dihotomie alimentează dominația masculină asupra femeilor și le plasează într-o poziție de pasivitate. Cu toate acestea, ordinea genizată a războiului creează o dihotomie în cadrul căreia există doar două roluri: cel de protector și cel de protejat. În cadrul acesteia, toți bărbații sunt foști, actuali sau viitori protectori, în timp ce femeile sunt persoane protejate.

Deși statul utilizează forța într-un mod legitim și oferă protecție în timpul exercitării acesteia, numai bărbații au dreptul de a utiliza această forță.¹⁷ Prin intermediul statului, bărbații sunt învățați să fie combatanți și să urmeze ordinele statului în legătură cu locul, momentul și modul în care trebuie să exercite violența.

Multe țări sunt conduse de către regimuri militare și chiar în statele conduse de guverne civile, domeniul militar reprezintă cel mai important domeniu din punct de vedere militar.¹⁸

În aceste condiții, pare un act patriarhal să se excludă jumătate din populație de la dreptul de a exercita violența guvernamentală, plasând acest segment al populației pe

¹⁷ Stiehm, Judith. (2002). The Protector, the Protected, the Defender. *Women's Studies International Forum*, 5 (4), 367-376. Descărcat din

http://www.sciencedirect.com/science?_ob=ArticleURL&_udi=B6VBD-466FGR8-K&_user=10&_rdoc=1&_fmt=&_orig=search&_sort=d&_docanchor=&view=c&_searchStrId=955927681&_rerunOrigin=google&_acct=C000050221&_version=1&_urlVersion=0&_userid=10&md5=1afb605e82f9d22f40fb39b8b76e.

¹⁸ Ibidem.

o poziție inferioară în termeni de drepturi egale, comparativ cu cealaltă jumătate a populației.

Femeile, pe de altă parte, sunt plasate pe o poziție superioară fiind considerate non-combatanți în statele moderne. Ca și non-combatanți, femeile sunt protejate și forțate să se bazeze pe protecția masculină. Categoria celor protejați îi include pe tinerii și bătrânii de ambele genuri, pe cei considerați superprotectori cu o valoare superioară (șefii statului, demnitarii), cei care nu se bucurau de încrederea statului (cum ar fi comuniștii în Statele Unite) și femeile, despre care se consideră că au atât o valoare superioară, cât și un grad mai mic de încredere.

Deși atât femeile, cât și bărbații au un rol de îndeplinit în această dihotomie, relația dintre protector și protejat este întotdeauna asimetrică. Unul are acces la forță, celălalt nu, de unii depind ceilalți, iar ceilalți sunt dependenți. Bărbații sunt atât protectorii, dar ei reprezintă și amenințarea, prin faptul că peste tot în lume ei sunt combatanții. De asemenea, tot bărbații alcătuiesc regulile exercitării violenței legitime, și tot ei se bucură de susținerea, onoarea și recompensa celor pe care îi protejează.¹⁹

În aceste condiții, ar părea că statul nu reglementează doar uzul legitim al forței, ci împuternicește patriarhatul și dominația masculină asupra femeilor. Acest fapt le plasează pe femei în poziții lipsite de putere și chiar inferioare comparativ cu cele ale bărbaților.

Bibliografie:

1. **As, Berit.** (1982). *A Materialistic View of Men's and Women's Attitudes Towards War*. *Women's Studies International Forum*, 5 (4), 355-364. doi:10.1016/0277-5395(82)90046-2

2. **Elsthain, Jean.** (2004). *Women and War*. Chicago: University of Chicago Press, p. 44.

¹⁹ Idem

3. **Harstock, Nancy.** (2002). *The Baracks Community in Western Political Thought. Prolegomena for a Feminist Critique of War and Politics.* Women's Studies International Forum, 5(4), 283-286. Descărcat din http://www.sciencedirect.com/science?_ob=ArticleURL&_udi=B6VBD-466FGR8-6&_user=10&_rdoc=1&_fmt=&_orig=search&_sort=d&_docanchor=&view=c&_searchStrId=955845115&_rerunOrigin=google&_acct=C000050221&_version=1&_urlVersion=0&_userid=10&md5=1f525242ab714d3fd678c9b4f0c3615e
4. **Reardon, Betty.** (2005). *Sexism and the War System.* New York: Teachers' College Press, p. 22.
5. **Roe, Sue & Sellers helen.** (2000). *The Cambridge Companion to Virginia Woolf.* New York: Cambridge University Press, p. 208.
6. **Ruddick, Sara.** (2003). *Notes towards a Feminist Peace Politics,* Princeton: Princeton Univeristy Press, p. 109.
7. **Russo, Valeria.** (1994). *The constitution of a Gendered Enemy. Woman Soldiers: Images and Reality.* New York: Saint Martin's Press, p. 51.
8. **Stiehm, Judith.** (2002). *The Protector, the Protected, the Defender.* Women's Studies International Forum, 5 (4), 367-376. Descărcat din http://www.sciencedirect.com/science?_ob=ArticleURL&_udi=B6VBD-466FGR8-K&_user=10&_rdoc=1&_fmt=&_orig=search&_sort=d&_docanchor=&view=c&_searchStrId=955927681&_rerunOrigin=google&_acct=C000050221&_version=1&_urlVersion=0&_userid=10&md5=1afb6a605e82f9d22f40bfb39b8b76e.

Interes, putere și cunoaștere științifică în lupta împotriva încălzirii globale

Ramona Moise

Abstract. *Scholars like Oran Young or Stephen Krasner identified three types of factors that can influence the creation and development of an international regime, which were named generally "social forces": power, knowledge and interest. This paper tries to define and analyze these factors and the way they shaped the international regime of climate change. In order to obtain a clear perspective on the evolution of the climate change regime, it is mandatory to draw a distinction among different levels of analysis regarding the concept of power and also among the various roles that scientific knowledge has in relation to the political decision.*

Keywords: *international regime, power, knowledge, interest, climate change.*

Înainte de a realiza o scurtă analiză a modului în care distribuția și raporturile de putere la nivel internațional au influențat procesul de formare a regimului internațional ce ne interesează, trebuie făcute anumite precizări privind conceptul de putere.

Puterea este un concept relativ. Așa cum politologul Hans Morgenthau scria, „conceptul de putere politică creează una dintre cele mai controversate probleme ale științelor politice”.¹ Înțelegerea acestui concept este de mult timp una dintre preocupările centrale ale teoriei relațiilor internaționale. Misiunea de a defini puterea este și mai dificilă deoarece perioada de constituire a regimului internațional al încălzirii globale a fost marcată de capacitățile economice, militare și tehnologice ale Statelor Unite fără precedent și fără egal în restul lumii. Cu toate acestea, Statele Unite au trebuit să își exercite puterea într-o lume dominată nu numai de state, ci și de forțe transnaționale și actori nonstatali care uneori au acționat ca și competitori, factori de constrângere și uneori factori de sporire ale acelei puteri.

¹ Morgenthau, Hans. (2007). *Politica între națiuni: lupta pentru putere și lupta pentru pace*. (Trad. Oana Andreea Bosoi). Iași: Polirom. (Lucrare originală publicată în 1948). p. 37.

Puterea statală poate fi analizată la trei niveluri: nivelul resurselor sau al capacităților, nivelul de conversie a puterii prin procese naționale și nivelul puterii reflectat în rezultate, adică determinat de circumstanțele în care un anumit stat prevalează. Un punct de plecare pentru a reflecta măsurarea puterii este considerarea statelor ca posesori de capacități. Cu toate acestea, capacitățile demografice, economice, tehnologice și de alte tipuri se manifestă printr-un proces de conversie națională.² Statele trebuie să convertească resursele materiale sau potențialul economic în instrumente mult mai utilizabile pentru a se desfășura la nivel internațional. În final însă, decidenții politici nu pun un accent așa mare pe putere în sensul ei de bogăție în resurse materiale sau pe puterea rezultată din ethosul național, sistemul politic și coeziunea socială. Ei sunt preocupați de finalitatea, de rezultatele exercitării puterii. Cel de-al treilea nivel de putere este cel mai vag deoarece este cel mai contingent și mai relativ. El depinde de modul în care puterea se manifestă și de actorii asupra cărora este exercitată puterea.

Principalele categorii utilizate în identificarea primului nivel de putere statală, cel al resurselor și capacităților, sunt produsul intern brut, populația, cheltuielile destinate apărării și inovațiile tehnologice. Estimând acești factori, puterea statală este reliefată ca un anumit procent din întreaga putere globală, deși cu greu poate fi considerată un tip de putere izolat și unilateral. Statele Unite dețin în prezent 20% din puterea globală, și sunt îndeaproape urmate de Uniunea Europeană considerată o structură unitară și de către China, fiecare deținând 14% din puterea globală. Indiei îi revine 9% iar Brazilia, Coreea de Sud și Rusia dețin 2%.³

Aceste cifre, deși sunt simple estimări, sugerează posibile alianțe care ar putea contrabalansa puterea Statelor Unite și a aliaților săi tradiționali.

În contextul internațional actual, marcat de un accentuat proces de globalizare s-a realizat un transfer de putere, dinspre state spre alți actori ai sistemului internațional. Statele nu au avut niciodată un monopol asupra puterii. Chiar și în urmă cu sute de ani au existat alți actori internaționali, cum ar fi Biserica Catolică sau Compania Indiilor Orientale. Dar este corect să afirmăm că în momentul actual,

² Nye, Joseph. (2005). Descifrarea conflictelor internaționale: teorie și istorie. (trad. Vlădoiu, Ion). Filipeștii de Târg: Antet. (Lucrarea originală publicată în 2001). p. 64.

³ The Economist Intelligence Unit. (2008). Contry Profiles. Descărcat din <http://www.eiu.com/index.asp?rf=0>

statele împart puterea cu actori nestatali într-o măsură mai mare decât în orice alt moment al istoriei. Un actor nestatal poate fi un individ sau o organizație ca Națiunile Unite, o corporație transnațională sau o organizație nonguvernamentală ca Greenpeace. Cu toate acestea, statele rămân principalii actori ai sistemului internațional. Mai mult decât oricare alte entități, statele pot modela sistemul internațional.

În același timp, există și provocări la adresa primatului dominației statului, a suveranității sale. Entități de tipul Organizației Mondiale a Comerțului sau organizații regionale ca Uniunea Europeană constituie un concurent pentru stat.

Uneori, schimbul de putere este unul voluntar. Comerțul este exemplul perfect în care guvernele au transferat autoritatea unei organizații cum este Organizația Mondială a Comerțului.

Există deci actori autonomi cu care statele trebuie să interacționeze, dar acestea din urmă își mențin încă în mare măsură puterea. În același timp, statele dețin pârghiile necesare pentru a regla activitatea acestor organizații autonome.

Revenind la regimul internațional al încălzirii globale, se pot evidenția diverse legături între puterea exercitată de actorii internaționali, structura raportului de putere la nivel mondial și acest regim. Pentru aceasta trebuie însă să privim asupra sistemului internațional și să ne situăm în timp în perioada de construcție a regimului schimbării climatice, adică în ultimul deceniu al secolului XX.

În primul rând, principiul de ordonare al sistemului este unipolar, ceea ce face ca balanța de putere la nivel sistemic să dispară după sfârșitul războiului rece, odată cu prăbușirea Uniunii Sovietice.⁴ Statele Unite au constituit singura putere la nivel mondial, iar poziția sa nu a fost contestată de nici un alt stat. Tocmai din acest motiv actorul care a încercat să se sustragă de la aplicarea cotelor de restricție a emisiilor de gaze cu efect de seră a fost Statele Unite. Poziția sa hegemonică i-a permis să aibă o altă atitudine față de fenomenul încălzirii globale. Chiar și în contextul în care partenerii săi tradiționali au ratificat protocolul de la Kyoto, Statele Unite au avut o politică diferită, în timpul administrației Bush luând contur o opoziție clară împotriva acestui act.

⁴ Miroiu, Andrei & Ungureanu, Radu Sebastian. (2006). Manual de relații internaționale. Iași: Polirom, p. 39.

O altă caracteristică principală a acestei perioade o reprezintă transformările din cadrul sistemului legate de natura actorilor ce acționează în interiorul său. Teoriile globalizării susțin că epoca westfalică s-a încheiat, iar acum trăim într-o lume postwestfalică pe care procesul globalizării o transformă în mod radical, în sensul multiplicării exponențiale a interdependenței dintre statele sistemului internațional crescând astfel responsabilitatea reciprocă a statelor.⁵ În timpul eforturilor de a construi un regim internațional al încălzirii globale, două mecanisme ale responsabilității s-au aplicat statelor. În primul rând, țările fără o influență care să conteze pe scena internațională care depind economic de deciziile țărilor mai bogate au fost subiectul pretențiilor acestora din urmă și anume de a internaliza și de a participa la acest regim internațional. Profesorul Albert Hirschmann reliefa cu 50 de ani în urmă că, atunci când produce beneficii, comerțul internațional generează un efect al influenței, facilitând responsabilitatea și alinierea puterilor mici care beneficiază de pe urma acestor schimburi comerciale.

O altă caracteristică a societății internaționale în perioada la care facem referire este emergența organizațiilor regionale, a organizațiilor multinaționale, în general a actorilor transnaționali ca jucători semnificativi în sistemul internațional. Al doilea mecanism al responsabilității, strâns legat de această caracteristică a societății internaționale, este reprezentat de responsabilitatea instituțională. Statele care sunt membre ale unor organizații regionale cum este Uniunea Europeană sunt subiectele unor pretenții de responsabilitate din partea colegilor lor. O dovadă ce vine în susținerea acestui aspect este faptul că toți membrii uniunii Europene au semnat și fie au ratificat protocolul de la Kyoto, fie și-au exprimat intenția de a-l ratifica.⁶

Un alt aspect ce ține mai puțin de structura raporturilor internaționale de putere se referă la o posibilă legătură între prăbușirea unuia dintre cei doi hegemoni ai sistemului bipolar ce a durat până la începutul ultimului deceniu al secolului XX, respectiv Uniunea Sovietică. Nu se poate stabili o legătură cauzală între prăbușirea acestui actor internațional și construirea unui regim al încălzirii globale, dar se poate observa cum, după o perioadă în care majoritatea eforturilor internaționale se concentrau strict pe probleme de competiție între cei doi poli de putere, pe agenda

⁵ Ibidem, p. 40.

⁶ United Nations Framework Convention on Climate Change. Kyoto Protocol Status of Ratification. Descărcat din http://unfccc.int/kyoto_protocol/status_of_ratification/items/2613.php.

internațională și-au făcut loc noi teme, cum ar fi migrația, ajutorul acordat statelor slab dezvoltate, criminalitatea cibernetică, dar și încălzirea globală. Deci absența unei competiții între cei doi poli de putere, ocazionată de dispariția unuia dintre aceștia, a constituit o premisă pentru construirea acestui regim internațional ce nu ar fi fost posibilă în cazul unei lumi în care clivajul și antiteza est-vest ar mai fi fost de actualitate.

O altă forță socială ce a influențat procesul de formare a unui regim internațional al schimbării climatice îl reprezintă cunoașterea, mai exact cunoașterea științifică.

Roger Pielke, profesor la catedra de studii de mediu a Universității din Colorado, descrie patru tipuri de roluri pe care oamenii de știință le pot avea în influențarea deciziei politice. Cele patru categorii sunt într-o mare măsură tipuri ideale, lumea reală fiind mult mai complicată, dar în același timp acestea ajută la clarificarea rolurilor și responsabilităților ce pot fi asumate de către experți în încercarea de a aduce un plus de informație procesului decizional.

Omul de știință pur încearcă să se concentreze numai pe fapte și nu are nici o interacțiune cu decidenții politici. Doctorul ar putea publica un studiu care să arate că aspirina este un medicament eficace pentru reducerea febrei. Acel studiu ar fi valabil și accesibil oricui este interesat de acest domeniu al literaturii științifice.

Arbitrul științific răspunde la întrebări actuale specifice ridicate de către decident. Cineva l-ar putea întreba pe doctor despre beneficiile și riscurile asociate ibuprofenului în comparație cu cele ale aspirinei în tratamentul febrei la copii.⁷

Avocatul unei probleme încearcă să reducă gama largă de opțiuni pe care un decident le poate face. Un doctor îi poate da medicului o cutie cu medicamente și să îl instruiască să le administreze copilului.⁸

Agentul Onest al opțiunilor politice încearcă să extindă sau cel puțin să clarifice gama de opțiuni accesibile unui decident. În acest caz, doctorul ar putea explica faptul că un număr de diferite tratamente sunt valabile, de la simpla așteptare

⁷ Idem

⁸ Idem

până la administrarea anumitor medicamente, fiecare dintre aceste opțiuni având o gamă variată de posibile consecințe.⁹

Fiecare model de interacțiune se confruntă cu provocarea de a integra știința și politica prin modalități diferite.

Se pune atunci întrebarea cum poate lua cineva o decizie în legătură cu bonitatea sfaturilor primite într-un anumit context? Profesorul sus menționat argumentează că un sistem democratic sănătos va beneficia de pe urma tuturor celor 4 tipuri de sfaturi, dar în funcție de contextul particular, unele tipuri de sfaturi pot fi mai eficiente și mai legitime decât celelalte. Rolurile Omului de Știință Pur și ale Arbitrului Științific au cea mai mare semnificație atunci când sunt împărtășite aceleași valori și atunci când incertitudinea științifică este controlabilă (dacă nu reductibilă), Un expert ar acționa ca un Arbitru Științific atunci când ar încerca să ghideze o anumită decizie și ca un Om de Știință Pur atunci când nu este oferită nici un fel de orientare. În situații de conflict valoric sau atunci când certitudinea științifică este contestată, rolurile Avocatului sau ale agentului Onest sunt cele mai potrivite, Alegerea dintre acestea două ar depinde de dorința expertului de a reduce sau de a extinde gama de opțiuni diferite.

Deci un copil este bolnav și părinții îl duc la doctor. Cum ar putea doctorul să servească cel mai bine decizia părinților în legătură cu acel copil? Răspunsul depinde de context și implică mult mai multe nuanțe decât metafora lui Al Gore. Dacă cineva se simte capabil să câștige expertiza necesară pentru a lua o decizie informată, poate consulta mai multe jurnale științifice pentru a înțelege opțiunile de tratament potrivite copilului și renunță astfel să mai meargă la doctor. Dacă cineva este bine informat în legătură cu condiția copilului și dacă există suficient timp pentru a acționa, atunci acea persoană s-ar putea angaja într-un schimb de opinii cu doctorul, punând întrebări despre condițiile și efectele diverselor tratamente. Dacă un copil este grav bolnav și o acțiune urgentă și imediată este necesară, un părinte l-ar putea ruga pe doctor să ia orice decizie este necesară pentru salvarea copilului. Dacă există o gamă variată de tratamente, părintele l-ar putea întreba pe doctor în legătură cu toată gama de opțiuni de tratament și consecințele probabile pentru a lua o decizie informată.¹⁰

⁹ Idem

¹⁰ Idem

Interacțiunea dintre un expert și un decident poate fi complicată, chiar și într-o situație relativ simplă precum discursul pacient-doctor. Este și mai complicat într-un cadru politizat.

În cazul problemei încălzirii globale, se pune problema rolului pe care cunoașterea științifică și mișcările de idei l-au avut în configurarea acestei teme într-un regim internațional.

Un moment ce ne interesează din acest punct de vedere este expansiunea mișcărilor pentru protecția mediului în anii 80 în mod particular în Canada, Statele Unite și Marea Britanie, datorită dezvoltării economiei de consum și a reportajelor media despre problemele legate de mediu. Această etapă a marcat începutul unei ere globale a grijii față de mediu. Rădăcinile acestei îngrijorări crescute față de mediu se află într-o serie de momente cheie cum ar fi raportul Clubului de la Roma din 1972 privind Limitele Dezvoltării, accidentul nuclear de pe insula Three Miles, dezastrul nuclear de la Cernobîl din 1986 și deversarea accidentală a petrolului în ocean de către vasul Valdez aparținând Companiei Exxon în 1989. Aceste probleme de mediu aveau însă un caracter regional din punct de vedere al efectelor, limitate geografic la zonele în care avuseseră loc. În anul 1985 s-a descoperit, de către un grup britanic de cercetări arctice, un gol de ozon ce se afla deasupra Antarcticii care a probat conectivitatea globală a mediului înconjurător. Gaura de ozon avea drept cauză o problemă internațională tangibilă, și anume utilizarea cloro-floro-carburilor, ceea ce a dus la o nouă dezvoltare a politicii îndreptată spre managementul mediului. Au urmat o serie de acorduri cheie cum ar fi Convenția de la Viena privind Protecția Stratului de ozon din 1985, sau Protocolul de la Montreal privind substanțele care dăunează stratului de ozon.

Deși au existat teorii științifice care prevedeau o posibilă încălzire globală,, adevărata misiune de cercetare științifică a fenomenului a fost inițiată de către Grupul Interguvernamental de Experti pentru Schimbare Climatică. Acesta este o organizație interguvernamentală a cărei misiune este de a evalua schimbarea climatică indusă de activitățile umane. Grupul a fost înființat în 1988 de către Organizația Meteorologică Mondială și Programul Națiunilor Unite pentru Mediu, două organisme ale Organizației Națiunilor Unite.

Rolul acestui grup este de a evalua într-un cadru deschis și transparent informația științifică, tehnică și socio-economică relevantă pentru înțelegerea bazei

științifice a riscurilor încălzirii globale induse de oameni, impactul potențial al acesteia și opțiunile pentru adaptarea la acest proces și atenuarea sa.¹¹ Rapoartele grupului, conform principiilor de funcționare ale acestuia, sunt neutre în legătură cu politicile destinate procesului de încălzire globală, însă în același timp ele pot avea ca obiect factori științifici, tehnici și socio-economici relevanți pentru implementarea anumitor politici. Primul raport al grupului a fost elaborat în anul 1990 și afirmă că anumite emisii de gaze rezultate din activitățile umane sporesc în mod considerabil concentrația atmosferică a gazelor cu efect de seră, având ca rezultat încălzirea suprafeței pământului. Cel de-al doilea raport a accentuat efectele încălzirii globale asupra ratei mortalității umane și riscul medical pe care îl poartă acest fenomen. Rapoartele următoare, în număr de două, au reluat și au menținut validitatea aspectelor raportate anterior, accentuând asupra faptului ca procesul de schimbare climatică este în dezvoltare și că are un caracter ireversibil.

Misiunea dusă de Grupul Interguvernamental poate fi încadrată în toate cele patru categorii de interacțiune dintre știință și politică. Activitatea sa a venit în ajutorul decidenților politici atât sub forma unor cercetări autonome, sfaturi sau soluții la cererea celor care construiesc și promovează politici internaționale.

Interesul, ca forță socială ce a influențat procesul de creare a regimului internațional al încălzirii globale poate fi analizat sub două aspecte: luarea în considerare a impactului pozitiv pe care l-a avut în avansarea de politici de mediu progresiste și a impactului negativ pe care interesele naționale l-au avut în acest cadru de referință.

Fără îndoială că interesul principal care a animat politicile destinate atenuării procesului de schimbare climatică țin de securitatea națională și de amenințarea pe care consecințele încălzirii globale o reprezintă. Spre exemplu, modificarea modelului de precipitații amenință activitatea agricolă în Africa, mai exact în estul și sudul continentului, până în 2020 urmând să fie redusă viabilitatea culturilor ce se hrănesc din averse de ploaie cu 50 % în anumite țări. Ghețarii în curs de topire amenință cursul firesc al unor importante fluvii din Asia de Sud și America de vest, din nou cu impacturi severe asupra agriculturii, dar și a ecosistemului. Se estimează că până în

¹¹ International panel on Climate Change. About IPCC. Descărcat din <http://www.ipcc.ch/about/index.htm>

anul 2035, ghețarii care alimentează fluviile Gange și Brahmaputra din India se vor topi definitiv, rezultând într-o scădere de 40 % a potențialului agricol al acestei țări. De asemenea, o creștere a nivelului mărilor cu 40 cm ar crea un val de refugiați estimat la un milion de persoane din delta Bangladesh-ului.¹²

Pe lângă aceste interese evidente, regimul internațional al încălzirii globale a căpătat accente specifice și datorită acțiunilor statelor de a reduce în mod fictiv emisia de gaze cu efect de seră prin împrumutarea unui spațiu de emisie de la țările aflate în curs de dezvoltare, ale căror cote de emisie sunt mai scăzute. Astfel s-a născut un sistem prin care unele state emit aceeași concentrație de gaze sau poate chiar o concentrație mai considerabilă, însă pe teritoriul altor state.

Au existat de asemenea state (iar exemplul Statelor Unite este notabil) care au întârziat construirea unui regim internațional al schimbării climatice, acțiunea justificată de interesele industriei autovehiculelor sau a celei energetice. Totodată, reducerea emisiilor de gaze presupune cheltuieli suplimentare pentru găsirea unor surse alternative de energie, demers ce presupune la rândul său cheltuieli adiționale și neatractive din punct de vedere economic.

Participarea unor actori internaționali la regimul schimbării climatice a fost uneori animată de interes în sensul dorinței acestora de a proba deschiderea și transparența proprie. Acest demers constituie și o sursă pentru câștigarea de respect și prestigiu în sistemul internațional, componente esențiale a ceea ce numim soft-power. Nu trebuie uitat că pentru anumite state aflate în curs de dezvoltare, integrarea într-un astfel de regim internațional a constituit o condiție pentru realizarea unor acorduri comerciale sau pentru obținerea de ajutor financiar destinat implementării politicilor de mediu, fapt care poate genera în primul rând locuri de muncă.

Bibliografie:

1. **International Panel on Climate Change.** *About IPCC.* Descărcat din <http://www.ipcc.ch/about/index.htm>

¹² Kaplan, Robert D. (2002). *Anarhia care va veni: spulberând visele ulterioare Războiului Rece.* (trad. Stan, Leo). București: Antet. (Lucrarea originală publicată în 2000). p. 38.

2. **Kaplan, Robert D.** (2002). *Anarhia care va veni: spulberând visele ulterioare Războiului Rece.* (trad. Stan, Leo). București: Antet. (Lucrarea originală publicată în 2000).

3. **Miroiu, Andrei & Ungureanu, Radu Sebastian.** (2006). *Manual de relații internaționale.* Iași: Polirom.

4. **Morgenthau, Hans.** (2007). *Politica între națiuni: lupta pentru putere și lupta pentru pace.* (Trad. Oana Andreea Bosoi). Iași: Polirom. (Lucrare originală publicată în 1948).

5. **Nye, Joseph.** (2005). *Descifrarea conflictelor internaționale: teorie și istorie.* (trad. Vlădoiu, Ion). Filipeștii de Târg: Antet. (Lucrarea originală publicată în 2001).

6. **The Economist Intelligence Unit.** (2008). *Country Profiles.* Descărcat din <http://www.eiu.com/index.asp?rf=0>

7. **United Nations Framework Convention on Climate Change.** *Kyoto Protocol Status of Ratification.* Descărcat din http://unfccc.int/kyoto_protocol/status_of_ratification/items/2613.php.

Al doilea război din Golf – un caz de război total?

Vlad Cucu-Popescu

Abstract. *This article will demonstrate that the Second Golf War is a total war. Applying the theoretical model based on the political realism and the theoretical perspectives of the total war, the main characteristics of a total war shall be underlined. The question whether these characteristics can be found in the evolution of the Iraq War will also be addressed.*

Keywords: *Irak, total war, realism, armed forces, capability*

Conceptul de război total

Carl von Clausewitz definea războiul ca fiind “ un act de violență menit să oblige oponentul nostru să ne îndeplinească dorințele.”¹ În tratatul său “Despre Război”, von Clausewitz își completează definiția pentru a oferi cititorului o mai buna înțelegere a fenomenului: “războiul nu este altceva decât o continuare a interacțiunilor politice cu folosirea unor alte mijloace.” Războiul este, așadar, un instrument politic în mâinile politicianilor, folosit pentru a atinge un scop în defavoarea oponentului. Războiul este purtat pentru îndeplinirea unui scop politic și aceasta îl diferențiază de alte feluri de violență. Analizând fenomenul războiului în cartea sa *Despre Război*, Carl von Clausewitz a făcut o distincție esențială în ceea ce privește *tipurile de război*; autorul a împărțit războaiele în două categorii, în funcție de scopul ce se dorește a fi atins și de mijloacele folosite de către combatanți pentru a atinge scopul propus și a susținut că exista războaie limitate și războaie nelimitate. Clausewitz susținea că un război limitat se poartă pentru atingerea unui scop limitat, cum ar fi cucerirea unei părți din teritoriul unui inamic², extenuând forțele inamice sau construind operațiuni ofensive pentru a obține câștiguri care să poată fi ulterior transformate în avantaje politice.³ Războiul nelimitat sau absolut a fost definit de către

¹ Carl von CLAUSEWITZ, *On War*, Descărcat din <http://www.gutenberg.org/etext/1946>

² Ibidem

³ Ibidem

teoreticianul german ca fiind, în conformitate cu scopul său, un război în care se urmărește "înfrângerea completă a inamicului",⁴ în aceste condiții ne mai existând un "spațiu neutru", luptele luând sfârșit în momentul în care unul dintre combatanți este completamente înfrânt.⁵ Prin înfrângerea completă a inamicului Clausewitz înțelegea trei lucruri: distrugerea forțelor armate, cucerirea capitalei și scoaterea din joc a principalului aliat al inamicului, dacă este mai puternic decât inamicul însuși.⁶ Clausewitz a imaginat două situații în care înfrângerea inamicului ar fi o politica preferabilă: atunci când unul dintre beligeranți este nevoit să obțină o victorie decisivă și atunci când unul dintre beligeranți este obligat să folosească o astfel de forță încât "să concretizeze victoria până la un punct în care inamicul nu mai este capabil să-și regăsească echilibrul".⁷ Eforturile pe care le depune un combatant, în cazul unui război total, nu se opresc atunci când se câștigă o bătălie ci continuă până când forțele inamice sunt distruse.⁸

Raymond Aron a identificat cinci caracteristici ale războiului total, folosind ca exemple cele două războaie mondiale și, într-o oarecare măsură, Războiul Rece: mobilizare neobosită a resurselor naționale, obiective nelimitate, lipsa aplecării către compromis, folosirea nelimitată sau aproape nelimitată a forței militare și o pace dictată.⁹ Profesorul Aron a identificat câteva dintre cauzele care au dus la apariția războiului total: maturizarea societății industriale care a permis producerea în masa a armelor și a altor tehnologii necesare războiului și dezvoltarea regimurilor politice moderne care a permis (regimuri democratice și totalitare) mobilizarea întregii societăți pentru război.¹⁰

Evoluțiile în natura războiului au fost observate și de către Hans J. Morgenthau care susținea că în secolul XX războiul a devenit total prin faptul că populația civilă a fost implicată în activități conexe efortului de război, prin proporția populației civile afectate de purtarea războiului, prin proporția populației civile care susținea moral războiul și, finalmente, prin obiectivul urmărit de către conflict.¹¹ Morgenthau a identificat înlocuirea principiilor și normelor morale dezvoltate în perioada pre-modernă (și la care societatea aderase) cu

⁴ Ibidem

⁵ Ibidem.

⁶ Idem.

⁷ Idem

⁸ Idem

⁹ Raymond ARON, *The Century of Total War*, Garden City, Doubleday and Company, 1954, pp. 9-32

¹⁰ Ibidem

¹¹ Hans J. MORGENTHAU, *Politics among Nations*, p. 232.

ideologiile și naționalismul ca fiind una dintre cauzele principale în apariția războiului total.¹² Această aserțiune explică până la un punct nivelul extrem de ridicat de violență ce a caracterizat ambele războaie mondiale. În privința scopurilor nelimitate urmărite în aceste războaie, ar trebui luată în considerare puterea în creștere a "statelor-națiune" pentru a obține o explicație.

Roger Chickering a introdus următoarea definiție: " Războiul total se distinge prin intensitatea și prin extinderea sa fără precedent. Teatrele de operațiuni împânzesc globul; scala bătăliilor este practic nelimitată. Războiul total este purtat fără a ține seama de constrângerile morale, de cele ale cutumei sau ale legilor internaționale deoarece combatanții sunt inspirați de ura născută din ideologiile moderne. Războiul total nu presupune numai mobilizarea armatelor ci și a întregii populații. Cel mai important element definitiv al războiului total este, fără dubiu, includerea nediscriminatorie și deliberată a populației civile între țintele militare legitime".¹³ Această definiție nu include, totuși, obiectivul nelimitat sau total ce se presupune a fi urmărit în războiul total. Mai mult, include prezența ideologiilor moderne ca și condiție a războiului total deși, în cazuri evidente de război total, ele nu erau prezente: în războiul Cartaginez, în războaiele religioase din secolul XVII și în Războiul Civil American ideologiile moderne nu existau. Chickering comite o eroare când pune accentul pe includerea civililor pe lista țintelor legitime deoarece, acesta dorește să înlocuiască un criteriu al obiectivului nelimitat prin această condiție. Mobilizarea resurselor, intensitatea luptelor, teatrele extinse de operațiuni și nerespectarea legilor internaționale sunt elemente necesare dar insuficiente în definirea și calificarea unui război ca fiind total. Obiectivul politic urmărit într-un război nu ar trebui separat sau dat uitării în favoarea mijloacelor implicate pentru a împlini acel obiectiv. Dacă un război este, teoretic sau practic, separat de obiectivul său politic, acel război devine un simplu act de violență organizată, fără un sfârșit concludent. În practică, un astfel de război ar duce la dezastre iar în teorie ar face înțelegerea războiului ca fenomen politic, social și militar, imposibilă.

Războiul total ar trebui înțeles ca "un tip de război în care încă de la începutul ostilităților sau treptat, cel puțin unul dintre actorii implicați are ca obiectiv final (sau poate atinge acest obiectiv din întâmplare) distrugerea ireversibilă a capacității adversarului de a

¹² Ibidem, p. 232

¹³ Roger CHICKERING, "Introduction" în Manfred F. BOEMKE, Roger CHICKERING and Stig FORSTER editors, *Total War: The German and American Experiences, 1871-1914* Cambridge: Cambridge University Press, 1999, p. 30

supraviețui.”¹⁴ În termeni operaționali, războiul total poate fi definit ca “tipul de conflict armat [...] în care strategia, tactică și tehnologia sunt folosite frecvent, deliberat și la scara mare pentru a distruge elementele de putere ale unui sau mai multor inamici ”.¹⁵

Aceste definiții iau în calcul obiectivele urmărite în războiul total și mijloacele folosite pentru a atinge acele obiective într-o manieră ce permite, în mod clar, atât înțelegerea teoretică a războiului total dar și dezvoltarea de cercetări ulterioare. În concordanță cu toate aceste definiții, caracteristicile distinctive ale războiului total sunt obiectivul urmărit în război și mijloacele folosite pentru a atinge acel obiectiv, cu un accent plasat pe cel dintâi. Ca rezultat, este posibil să avem de-a face cu un război total din punctul de vedere al obiectivului politic dar care să presupună implicarea unui număr limitat de resurse în atingerea acestuia. Spre exemplu, putem discuta despre cazul Celui De-al Doilea Război din Golf, în care, Statele Unite ale Americii și aliații lor nu au fost în situația de a implica în luptă toate mijloacele de care dispuneau, au evitat pe cât posibil victimele în rândul civililor și s-au concentrat pe forțele militare și paramilitare irakiene. În esență, SUA aveau nevoie, pentru a-si atinge obiectivul politic în Irak, să distrugă forțele armate irakiene, lăsând, pe cât posibil intacte infrastructura și populația civilă. O astfel de situație este descrisă și în cazul războiului total, când unul dintre oponenți are nevoie să distrugă una dintre ramurile puterii inamice pentru a-și atinge scopul politic.

Argumentul temei propuse

Datorită caracteristicilor evidențiate se poate conchide că războiul purtat între Irak și Statele Unite ale Americii alături de aliații săi ar corespunde scopului războiului total. Se va dezvolta în cele ce urmează setul de argumente în favoarea prezumției afirmate. Războiul total este un tip de război în care se urmărește distrugerea definitivă a uneia sau a mai multor elemente ale puterii oponentului pentru ca atacatorul să își impună voința. În cazul celui de-al doilea război din Golf, Statele Unite, alături de aliații săi, au distrus capacitatea Irakului de a susține un război (puterea sa militară) pentru a-l determina să renunțe la dezvoltarea de arme de distrugere în masă, pentru a înlocui regimul politic iranian și a instala un nou regim politic care

¹⁴ Florin DIACONU, “Război clasic și război total în secolul al XX-lea”, teza de doctorat în Științe Politice, Facultatea de Științe Politice, Universitatea București, lucrare nepublicată, coordonator: Prof. Dr. Daniel Barbu, p. 69

¹⁵ Ibidem, p. 70.

corespundea intereselor Statelor Unite ale Americii. Alte dovezi care susțin teza unui război total în Irak este pierderea suveranității și independenței acestuia ca rezultat al războiului. Irakul dispare astfel pentru o scurtă perioadă de timp din arena sistemului internațional și devine teritoriu ocupat sub administrația S.U.A. care impune propria versiune de pace, dictând termenii păcii.

În termeni puri militari, Statele Unite și aliații acestora au utilizat mijloace limitate pentru a purta războiul, evitând folosirea întregului arsenal militar pentru a proteja viețile civililor și pentru a minimiza numărul victimelor colaterale. Totodată, Irakul înregistra un deficit în ceea ce privește capacitățile de combat, acest aspect contribuind la utilizarea limitată a arsenalului militar. Relativa capacitate militară scăzută a Irakului a permis în același timp Statelor Unite să își urmărească obiectivele în Golf necondiționat, procedând la dezarmarea și schimbarea regimului. Aceste precauții luate în utilizarea forței au fost necesare pentru a asigura susținerea populației civile și pentru a contribui la procesul reconstruirii naționale cu costuri minime care ar fi urmat după încetarea războiului. Totuși, numărul forțelor desfășurate de către Statele Unite și aliații săi împotriva Irakului au fost suficiente pentru a asigura distrugerea forțelor armate irakiene și ocuparea teritoriului irakian. În cazul în care Statele Unite ar fi urmărit un obiectiv limitat, ar fi fost necesară o forță militară semnificativ redusă.

Totodată, s-au înregistrat schimbări de structură privind strategia generală și politică externă a SUA în raport cu Orientul Mijlociu: SUA au devenit dintr-un actor extern care asigura echilibrul, un actor ce urmărește activ neutralizarea amenințărilor ce își au originile în regiunea central-asiatică, printre care menționăm rețelele teroriste, statele care susțin terorismul și proliferarea armelor de distrugere în masa. Aceste amenințări sunt abordate combinând forța (intervenția armată) utilizată unilateral, cooperarea și reconstrucția națională. Al doilea război din Golf se bazează pe această strategie care urmărește scopuri politice nelimitate.

Trebuie subliniat că motivația războiului din Irak nu este legată de producția de petrol. Mai mult, acest război nu a fost parte dintr-o război împotriva Islamului, așa cum se sugerează în mod greșit în mass-media. Acestea sunt prejudecați bazate pe ideologii și nu pe fapte, sunt percepții greșite ale scopurilor strategiei S.U.A în Orientul Mijlociu.

Din punct de vedere politic și strategic, situația din Irak este departe de a fi favorabilă Statelor Unite ale Americii. În locul asigurării și promovării intereselor americane în regiune și în lume, prin invadarea cu succes a teritoriului irakian și înlocuirea regimului politic, Irakul a compromis poziția favorabilă pe care Statele Unite o aveau în Orientul Mijlociu și îi amenință în același timp poziția sa globală. Situația din Irak consumă importante resurse și compromite

libertatea SUA de acțiune în sistemul internațional. Alte puteri ale lumii, fie existente sau aspirante, își fac simțita prezența în regiune. Democrația și libertatea, două obiective politice externe importante care au fost sistematic promovate de Statele Unite în regiune și la nivel global, înregistrează progrese nesemnificative. De asemenea, percepția imaginii Statelor Unite și a politicii sale în zonă de către publicul arab nu este una pozitivă. Amenințarea teroristă provenită din Orientul Mijlociu nu a diminuat semnificativ, deși aparent pare să se fi înregistrat progrese. În sfârșit, actuala strategie de securitate națională a S.U.A. este mult prea ambițioasă și schițează obiective nelimitate pentru politica externă a Statelor Unite.

Intenția inițială a S.U.A în momentul invaziei Irakului în 2003 a fost de a transforma Orientul Mijlociu din punct de vedere politic – acest lucru a fost realizat, însă transformarea nu este în favoarea intereselor Statelor Unite. S.U.A este încă cel mai puternic actor extern pe scena Orientului Mijlociu, dar acestea nu mai domina regiunea¹⁶. Actuala tendință în politica Orientului Mijlociu este aceea a unei zone configurate în cea mai mare măsură de forțele interne decât de cele externe. Presiunea pentru democratizare prin intervenție militară și activitate politică nu este eficientă și aduce la putere forțe politice ostile intereselor Statelor Unite. Pentru a securiza și stabiliza situația din Irak, diplomația S.U.A. trebuie să lucreze cu actorii regionali pe care îi consideră ostili.

Actuala evoluție politică a Irakului nu este cea pe care o urmăreau strategii Statelor Unite atunci când au stabilit obiectivele politice ale războiului din Irak. Deși au fost create instituții esențiale importante pentru a suplini instituțiile regimului Saddam Hussein, țara a fost dominată de violența separatistă. Aceste instituții, cum ar fi constituția, guvernul, au mai degrabă impactul de divizare a țării¹⁷ și nu de unificare într-o societate care ea însăși este profund divizată. Guvernul irakian nu poate prin el însuși să asigure securitatea țării sau să reconcilieze diviziunile existente în societatea irakiana. Există o imagine tot mai accentuată conform căreia Irakul este dominat de un război civil¹⁸.

Concluzie

¹⁶ Richard N. HASS, Op. cit, <http://www.foreignaffairs.org/20061101faessay85601/richard-n-haass/the-new-middle-east.html>, site accesat pe 20 Noiembrie 2008.

¹⁷ Anthony H. CORDESMAN, op cit, p.2.

¹⁸ "Is the Conflict in Iraq 'Civil War'?", *PBS Online NewsHour*, http://www.pbs.org/newshour/extra/features/Julie-dec06/civilwar_11-29.html, site accesat pe 29 Noiembrie 2008.

Cauzele acestor rezultate nesatisfăcătoare pentru strategia generală a S.U.A. în Orientul Mijlociu sunt efectele unei erori strategice comise de creatorii acestei politici. Această eroare strategică constă în eșecul definirii coerente a unor obiective politice ale războiului din Irak¹⁹. Așa cum un reputat analist conchidea, se pare că "logica războiului a fost greșită sau mai precis administrația Bush nu a putut rezolva conflictul dintre două direcții logice diferite. Prima logica a fost cea a scopului general, și anume schimbarea de regim în Irak care necesita o muncă intensivă și un efort pe timp îndelungat. Această logică a funcționat împotriva unei a doua logici și anume aceea a dorinței de a câștiga un război rapid. care presupune costuri scăzute. Scopul războiului, acela de a schimba regimul din Irak alături de dorința de a realiza acest lucru utilizând resurse limitate, indică faptul ca *Operațiunea Libertatea Irakienilor* a reprezentat un caz de război total, deși s-au folosit resurse limitate pentru atingerea scopurilor.

În descrierea războiului și a strategiilor de război nu ar trebui ca o anumită specie a războiului să fie atribuită exclusiv unei anumite perioade istorice. Dihotomia dintre război total și limitat este utilă pentru o mai bună înțelegere a motivelor și a modului în care se poartă războaiele. Mai mult, aceasta ilustrează faptul că anumite concepte nu ar trebui abandonate sau atribuite anumitor perioade istorice.

Studii viitoare ar putea să se concentreze asupra modului în care cel de-al doilea război din Golf a afectat strategia generală a Statelor Unite ale Americii nu doar în relație cu Orientul Mijlociu, ci și în termeni globali. De-asemena, cercetările viitoare ar trebui să aibă în vedere o modalitate de a prevedea cu un mare grad de acuratețe posibilitatea recurenței unui război total în sistemul internațional.

Bibliografie:

1. Anthony H. CORDESMAN. (2006) *Is the Conflict in Iraq 'Civil War'?*, PBS Online NewsHour, Descărcat din http://www.pbs.org/newshour/extra/features/Julie-dec06/civilwar_11-29.html.
2. Carl von CLAUSEWITZ. (1832). *On War*, Descărcat din <http://www.gutenberg.org/etext/t1946>

¹⁹ George FRIEDMAN, "The US War five years on", www.stratfor.com.

3. Florin DIACONU. *Război clasic și război total în secolul al XX-lea*, teza de doctorat în Științe Politice, Facultatea de Științe Politice, Universitatea București, coordonator: Prof. Dr. Daniel Barbu
4. George FRIEDMAN. (2004). *The US War five years on*, Descărcat din www.stratfor.com.
5. Hans J. MORGENTHAU. (1985). *Politics among Nations*, New York: McGraw-Hill.
6. Raymond ARON. (1954) *The Century of Total War*, Garden City: Doubleday and Company
7. Richard N. HASS/ (2006). *The New Middle East*, Descărcat din <http://www.foreignaffairs.org/20061101faessay85601/richard-n-haass/the-new-middle-east.html>.
8. Roger CHICKERING. (1999). *Introduction* în Manfred F. BOEMKE, Roger CHICKERING and Stig FORSTER editors, *Total War: The German and American Experiences, 1871-1914* Cambridge: Cambridge University Press.

Rolul alianțelor de state în gestionarea crizelor globalizării

Diana Șutic

Abstract. *Although globalization has led to the perception of a solidarity tendency between third world's states in resolving some global problems (pollution, demographic pressure, terrorism), there has not been developed yet a systematic and institutionalized cooperation between states. Instead, a new international economic order has installed, in which the law substitutes the force. The explication results from the fact that the end of the cold War has transferred the problem of inter-state conflict from the military area to the global one. This article represents a theoretical and descriptive approach of the present situation and points out the role that states should play to address the global crises. As an example, we will analyze the cooperation between the USA and the EU in managing the crises resulted within this process.*

Keywords: *globalization, cooperation, crisis, national state, institutionalization*

Provocări ale globalizării

În cadrul studiilor de securitate, termenul de *criză*¹ privește o situație de anormalitate prin care sunt serios deturnate sau amenințate condițiile de viață, de sănătate și de mediu; libertatea și alte drepturi fundamentale ale omului; integritatea teritorială, suveranitatea și independența națională; stabilitatea politică, economică și socială; siguranța cetățeanului și ordinea publică; proprietatea, patrimoniul național resursele și infrastructura critică; îndeplinirea angajamentelor internaționale asumate. În perspectiva lui Mircea Coșea, evoluția procesului de globalizare nu a dus la diminuarea și nici la disoluția rolului statului național, așa cum se credea înainte de sfârșitul războiului rece. Contrar acestei opinii, statul național și-a perpetuat rolul esențial în gestionarea

¹ SENNETT, Richard. (1995). Something in the city: the spectre of uselessness and the search for a place in the world. Times Literary Supplement, p. 13

economico-socială, dar este necesară recunoașterea faptului că rolul său se găsește într-un proces accentuat de reevaluare și de readaptare.

Deși globalizarea a condus la remarcarea tendinței de solidaritate a statelor lumii în rezolvarea unor probleme de interes global (poluarea, fluxul demografic, terorismul), nu s-a dezvoltat încă o cooperare sistematică și instituționalizată între state, ceea ce a permis instalarea unei ordini economice internaționale în care dreptul se substituie forței. Explicația² rezultă tocmai din faptul că finalul războiului rece a mutat problematica confruntării dintre state din sfera militară în sfera problemelor globale ale Terrei. Samuel Huntington consideră că strategia clasică a demonstrației de forță pe care statele o promovau în condițiile înfruntării dintre două blocuri politico-militare diferite, în prezent este necesar să fie înlocuită cu *strategia exercitării influenței*. Prin aceasta, statele își vor putea exercita rolul internațional în direcția satisfacerii propriilor interese, nu prin cuceriri, ci prin negocieri. În cadrul globalizării s-a mai acutizat o mai veche problemă, aceea a afirmării identității naționale (sociale și culturale) cu expresia sa politică (statul). Problema este extrem de importantă la nivel european, deoarece Europa se definește prin predominanța statul-națiune, ca mijloc politic esențial de suprapunere a identității naționale pe expresia sa politică. În condițiile globalizării, suprapunerea aceasta se află sub semnul întrebării, fiindcă statul este nevoit să fie în acord cu instituțiile europene, iar identitatea națională cu modelul european.

Atentatele teroriste de la 11 septembrie 2001 au constituit nu numai o dovadă a faptului că globalizarea semnifică tendința principală a lumii contemporane, dar și faptul că această tendință a devenit extrem de vulnerabilă. Realizând o paralelă, se poate afirma că și statul devine vulnerabil în gestionarea corectă a crizelor. Astfel s-a ajuns la concluzia că este imperios necesar constituirea unui sistem de securizare a globalizării. Ralierea Rusiei la lupta antiteroristă, admiterea Chinei în Organizația Mondială a Comerțului,

²MOSCARDO, Jeronimo. (1999). Globalizarea: pentru ce? În căutarea unei etici. *Mileniul III*. București, nr.1, p. 15

extinderea solidarității internaționale antiteroriste, sunt însă elemente ce favorizează măsurile de limitare a libertăților cetățenești și a perimetrului democrației, dar care pe de altă parte permit crearea unui dispozitiv global de securitate.

Atentatele teroriste de la 11 septembrie 2001 au dus însă și la revigorarea opiniilor antiglobalizare. Aceste opinii condamnă globalizarea pentru că a generat mișcări teroriste prin agravarea nedreptății sociale, a inegalității și a sărăciei la nivel global. În același timp, prin subminarea rolului statelor naționale, globalizarea poate fi făcută responsabilă și de proliferarea unor organizații bazate pe sistemul rețelelor care nu pot fi controlate prin instituțiile statelor naționale.

În decursul istoriei, lumea a cunoscut orașe-state (Atena, Venetia), regiuni-state (epoca feudală), națiuni-unite (secolele XIX - XX), dar odată cu dezvoltarea globalizării apar și rețele-stat sau chiar individ-stat. Din nefericire, globalizarea favorizează astfel de anomalii, după cum ar putea încuraja și nașterea unei întreprinderi-stat, care ar putea acapara prerogativele statelor în scopul utilizării lor pentru satisfacerea unor interese de concurență și competitivitate pe piața internațională. Cele mai multe națiuni se observă că pot numai să reacționeze la fenomenul globalizării și la crize, în vreme ce Statele Unite ale Americii, de exemplu, pot influența viteza de propagare a globalizării, dar mai ales, caracterul procesului în sine.

Conchizând, putem afirma că superputerile pot echilibra balanța raporturilor de forțe și pot determina cursul evenimentelor politice, economice și militare, dar nu pot rezolva, individual sau separat, problemele globale ale umanității. Rezolvarea acestora nu este posibilă decât prin efortul întregii comunități internaționale. Sfârșitul războiului rece nu reprezintă trecerea automată și imediată la o eră de pace și de cooperare internațională. Dispariția opresiunii sovietice a permis reînvierea unor conflicte istorice, atât teritoriale cât și religioase care au condus la o situație de instabilitate și chiar de violență în multe zone sau regiuni ale lumii.

Decalajele și inechitățile între aceste zone, țări sau populații s-au amplificat. Discrepanța între săracii și bogații planetei a dus la instabilitate și la conflicte violente. Această discrepanță s-a accentuat din cauza frustrărilor unor categorii de populație sau ale unor

grupuri etnice aflate în stare de discriminare și în imposibilitatea constituirii unor comunități sau state independente. Terorismul internațional și-a găsit adesea resursele în disperarea și în lipsa de orizont a acestor persoane sărăcite și înstrăinate.

Deși întreaga planetă se află într-un proces rapid și ireversibil de trecere la modelul occidental al economiei de piață, totuși a devenit clar că piața și instrumentele ei nu pot, singure, să rezolve problemele globale ale umanității. Astfel că, devine necesară intervenția statului pentru rezolvarea problemelor pe care piața nu le poate soluționa și pentru corectarea acțiunilor incomplete sau chiar greșite ale pieței. Ca urmare, *statul și piața* devin *parteneri* în conceperea și aplicarea politicilor economice și sociale.³

S-au consacrat multe direcții de abordare a globalizării în ultimele decenii, devenind din ce în ce mai frecvente analizele cu perspectivă politică, axate pe chestiunea noii ordini internaționale și centrate pe constituirea societății globale.

Instituționalizarea globalizării

Ca practică socială însă, globalizarea are funcția de a instituționaliza societatea globală, soluția așteptată pentru depășirea consecințelor primei modernități fiind construită pe clivaje. Componenta socială generează identitate globală, de tip post național și pune în funcțiune mecanismele compensatorii ale diversității locale (variante instituțională a societății civile). Din punct de vedere politic, globalizarea practică guvernarea globală, ca funcție supranațională, dar și locală, marcând consacrarea actorilor extra statali cu atribuții și drepturi.

Cele mai importante procese care perpetuează tendința globalizării se manifestă în domeniul producției și al serviciilor (în special financiare), iar puterea inițiatoare fundamentală o reprezintă *compania multinațională sau transnațională* (CTN), pilonii

³ COȘEA, Mircea. (2007). *Economia integrării europene*. București: Pro Universitaria, p. 16 - 21

globalizării. *O companie sau o corporație transnațională este acea companie care deține sucursale sau subsidiare în afara țării de origine.*⁴

*Această exigență are rolul de a individualiza sfera mai restrânsă a unei CTN în raport cu multitudinea de companii care intră în relație cu actori politici din străinătate (o companie care desfășoară activități de import - export poate întreprinde activități transnaționale de lobby pe lângă guverne străine).*⁵ Companiile transnaționale constituie una dintre principalele forțe ale globalizării vieții economice. Strategia acestora a fost foarte bună în ultimii ani, cel puțin în ceea ce privește valorificarea ocaziilor oferite de către spațiul economic mondial. Din anii 1960 - 1970 ai secolului XX, acestea au trecut la strategia de raționalizare a producției, vizând exploatarea diferenței de costuri (manoperă, resurse primare) în zonele de *implantare*⁶: localizarea producției în țări cu disponibilități de materii prime și forță de muncă ieftină sau în zone care pun la dispoziție o piață sigură de desfacere a produselor. În plus, din anii 1980, strategiile lor s-au diversificat și au apărut strategii globale de afaceri (marile firme, CTN-urile, care semnează acorduri, alianțe strategice și cooperări internaționale).

În ultima perioadă însă se asistă la supremația companiilor transnaționale. În acest sens este semnificativ faptul că, conform statisticilor, încă din urmă cu mai bine de șase ani, mai puțin de 50 de companii transnaționale dețineau controlul a peste 40% din comerțul mondial. Astfel de companii controlează toate aspectele legate de finanțare, cercetare - dezvoltare, producție, marketing, management... Toate acestea sunt coordonate global, peste puterile și, adesea, peste interesele statului național. Producția internațională realizată, în prezent, de cele peste 60.000 de CTN-uri (cu 820.000 de filiale în străinătate) cuprinde toate țările și domeniile de activitate. În această categorie au fost înglobate firmele din domeniul financiar - bancar și al asigurărilor, evaluate separat în statistici.

⁴ MIROIU, A. & UNGUREANU, R. (2006). *Manual de relații internaționale*. Iași: Polirom, p. 52

⁵ NEGUȚ, Silviu. (2008). *Geopolitica. Universul puterii*. București: Meteor Press, p. 315

⁶ MONTBRIAL, Thierry. (1996). *Memoria timpului prezent*. Iași: Polirom, p. 7

Vânzările mondiale ale companiilor multinaționale reprezintă mai mult decât dublul exporturilor mondiale, controlează circa 40% din totalul activelor sectorului privat existente la nivel global și contabilizează o treime din bunurile produse în întreaga economie mondială. Numeroase corporații au vânzări anuale de bunuri și servicii ce depășesc 100 de miliarde de dolari. Volumul cifrei de afaceri al unor corporații devansează PIB-ul multor state cu economii avansate. Primele 100 de CTN-uri ca cifră de afaceri își au sediul central într-o țară dezvoltată economic, 89 dintre acestea aparținând formulei S.U.A. - Japonia - Uniunea Europeană. Un exemplu în acest sens este redat în cele ce urmează: un analist al fenomenului globalizării a citit, pe spatele unei piese de calculator, următoarea inscripție: *Această componentă a fost produsă în Malaysia, Singapore, Filipine, China, Mexic, Germania, S.U.A., Thailanda, Canada și Japonia. A fost produsă în atât de multe locuri diferite, încât nu putem specifica o țară de origine.*⁷

Un exemplu al instituționalizării globalizării o reprezintă formula Bretton Woods. Această formulă se referă la eșecul unei performanțe absolute a practicii suveranității statului național. Bretton Woods a pornit de la ideea de a miza pe o cauză comună, cea a interdependențelor care solicită cooperare, dar printr-o concurență a rezultatelor individuale în consolidarea suveranității. Substratul constituit de principiul ordonator al acestei formule a condus la o continuitate de esență, chiar dacă uneori cu formule declarate noi, cum au fost cele supranaționale, fondate de însăși BW.

Se pare că cheia în interpretarea proceselor de globalizare se află în ceea ce se numește principiul ordonator (regula de fond a configurării vieții internaționale) dar miza absolută este funcționalitatea unui alt principiu ordonator, acela care trebuie să asigure depășirea situației de blocaj în care se află evoluția sistemului internațional și constituirea ordinii internaționale. Întregul nu se mai consideră a fi rezultatul însumării mecanice a părților. Se mai adaugă pe lângă statele-națiuni și funcțiile unor noi actori, cum ar fi organizațiile civile cu vocație transnațională, companiile globale, fondurile de risc, circulația liberă a capitalului financiar, grupurile de interese transnaționale, auditorii globali etc.

⁷ Op.cit MONTBRIAL, Thierry., pg.317

Dimensiuni ale globalizării

S-a ajuns să se vorbească în prezent de formule noi de producere a bogăției, axate pe economia fundamentată pe cunoaștere, pe noi instrumente, a creării nișelor de piață, a influențării consumului prin publicitate. Globalizarea se arată drept o formulă nouă de organizare a lumii în scopul rezolvării în mod neconflictual, a alocării resurselor, a problemelor dezvoltării fără ca acestea să fie soluționate soluționate în numele principiului adversității. Globalizarea devine astfel o problemă politică de ultimă instanță, ce presupune constituirea unei societăți globale, care să conducă economia mondială, precum și toate celelalte compartimente ale guvernării globale ceea ce ne face să conchidem că analiza globalizării este de fapt analiza societății globale.

O altă dimensiune a globalizării este cea funcțională. Trecerea de la perioada pre globală, marcată de adversitate, la perioada globală, marcată de competiție, se arată a fi una conflictuală. Motivele constau în transformarea setului de valori, în diminuarea funcțiilor unor actori, în reforma instituțională (Fondul Monetar Internațional, Banca Mondială, Organizația Națiunilor Unite) și în schimbarea procedurilor (guvernarea centralizată, alocarea politică a resurselor, controlul național al piețelor).

Uniunea Europeană înseamnă dezvoltarea unor structuri supranaționale, prin transfer de suveranitate. Astfel apar actori cu identitate europeană predominantă (de la agenți economici până la instituții), decizia luându-se într-un sistem de guvernare multi nivel prin departajarea responsabilităților. Și în final se ajunge la aplicarea unor metode de coordonare a politicilor în vederea minimalizării eșecurilor pieței. În același timp, procesele de convergență uniformizează accesul la ofertă; ridică periferia la nivelul *standardelor din centru; procesele economice servesc constituirii societății europene, eminentemente globală, iar principiul competiției este ținut prin obiective precum coeziunea socială, rezultat al creșterii economice.*⁸

⁸ DINU, Marin. (2006). Modelul explicativ al globalizării. *The Preconference for the International Economic History Congress*. Descărcat din <http://www.ectap.ro/articole/55.pdf>

Ca fenomen și ca finalitate, globalizarea se arată a fi cu totul altceva decât globalitatea și globalismul, precum și în raport cu orice altă formă istorică pe care acestea au avut-o în perioada pre globală.

Raportul dintre UE ȘI SUA în contextul globalizării

În perioada războiului rece, relațiile dintre Statele Unite ale Americii și Europa Vestică au cunoscut cea mai mare apropiere, evidențiată în proiecte economice și de securitate comune. După căderea Cortinei de fier (sintagmă utilizată pentru prima oară de Winston Churchill în 1946) și odată cu criza din Irak, Uniunea Europeană pare să prezinte obiective și strategii diferite față de proiectul comun inițial SUA –UE.

În opinia lui John Le Carré *după prăbușirea U.R.S.S., fără un inamic comun, imperialismul american a devenit o obsesie* pentru acesta.⁹ În timp ce europenii devin din ce în ce mai critici față de politica americană, de partea cealaltă a oceanului crește percepția că nu te poți baza pe europeni. Printre cauzele erodării relațiilor transatlantice se numără și lipsa unei amenințări comune care reduce coeziunea alianței, diferențele culturale dintre elite și posibile probleme în cadrul relațiilor economice reciproce. În prezent majoritatea statelor lumii arată o atitudine critică în privința politicilor externe ale Statelor Unite ale Americii. În acest context, S.U.A. rămân o putere dominantă, însă politica sa externă riscă să-și piardă legitimitatea.

Zbigniew Brzezinski consideră că acest aspect este o problemă gravă a relației dintre Statele Unite ale Americii și Uniunea Europeană. În Europa se consideră că America are adeseori o atitudine unilaterală, europenii fiind sceptici în privința atitudinii americane cu privire la probleme precum *sărăcia, dezvoltarea sau protecția mediului*. Doctrina strategică a S.U.A. pare a nu fi înțeleasă și, adesea, nici acceptată. S.U.A. afirmă în repetate ocazii că o Europă unită, puternică și largită rămâne cel mai important obiectiv al relațiilor Statelor Unite cu Uniunea Europeană, evidențindu-se recunoașterea importanței

⁹ Op.cit. SENNETT, Richard., pg. 3

cooperării cu Europa. De ambele părți ale Atlanticului se au în vedere dimensiunile non-militare ale luptei împotriva terorismului, de exemplu.

Un alt exemplu interesant este și faptul că administrația Bush a semnat acorduri bilaterale cu o serie de state, care să-i scutească pe cetățenii americani de a fi feriți Tribunalului Penal Internațional. Acest proamericanism al țărilor răsăritene în opoziție cu tendințele țărilor Europei Occidentale are mai multe posibile cauze. Explicația nu se află nici în presiunile sau în teama de presiunile americane, nici în recunoștința față de aceștia, ci mai degrabă în necesitatea asigurării protecției americane în fața unei eventuale amenințări externe. Scutul militar american pare mai credibil, pe când cel al Uniunii Europene nu.

Pentru ca Europa să poată deține o politică autonomă și să se elibereze de sub tutela Statelor Unite ale Americii, este conștientă că trebuie să fie capabilă să-și asigure singură apărarea. În acest sens, Thierry de Montbrial afirma că problema fundamentală ar fi legată de cum trebuie europenii să-și organizeze propria apărare *în acord cu S.U.A., dar în nici un caz sub oblăduirea lor*.¹⁰ Diferențele dintre capacitățile militare ale celor două puteri fac dificilă cooperarea în acest domeniu. Discuțiile purtate asupra rolului S.U.A. ajung adesea la critică. Problema cea mai sensibilă se leagă de ideea larg răspândită conform căreia globalizarea este o formă de americanizare.

După cel de-al doilea război mondial, politica externă americană a avut drept piloni trei elemente: O.N.U. și Consiliul de Securitate- responsabile cu menținerea păcii; Conferința de la Bretton Woods, care a pus bazele unor instituții responsabile cu promovarea și administrarea economiei mondiale deschise; Carta Atlanticului de Nord.

S.U.A. au transferat capitaluri uriașe către Europa Occidentală prin mijlocirea Planului Marshall, asistența financiară bazându-se pe premisele cooperării intra europene.

*Cel mai mare creditor al lumii a utilizat bunăstarea acumulată pentru a ajuta la crearea unei lumi despre care liderii americani au crezut că va servi intereselor politice și economice internaționale.*¹¹ Statele Unite ale Americii au conceput Piața Comună și

¹⁰Op.cit. MOSCARDO, Jeronimo, R, pg.123

¹¹ VASILE, Adriana. (2007). *Puterea Statelor Unite ale Americii în plan global*. Iași: Lumen, p. 92

tariful ei extern ca pe un experiment pe termen scurt cu prelungire pe termen lung la un sistem multilateral, crezând că odată ce Europa de Vest își va fi revenit economic, Comunitatea Economică Europeană își va reduce tariful extern, barierele comerciale și va participa la economia deschisă pe care o imaginaseră la Bretton Woods. Din punct de vedere militar, crearea N.A.T.O. în 1949 a avut rolul de a uni cele două părți ale Atlanticului. S.U.A. au adus Europa Occidentală sub protecția nucleară americană prin intermediul strategiei de apărare extinsă și au comunicat U.R.S.R. că un atac asupra Europei Vestice va fi considerat un atac asupra Americii. Staționarea trupelor americane pe teritoriul european a devenit o mărturie a acestui angajament. Legăturile economice și de securitate au fost strâns legate în cadrul definirii relațiilor S.U.A. cu aliații europeni încă de la finalul celui de-al doilea război mondial. Acuzate frecvent că duc o politică de dezbinare, S.U.A. sunt în același timp recunoscute drept unul dintre factorii importanți ai demarării procesului de integrare europeană.

Conștienți totuși de importanța relațiilor economice reciproce, europenii și americanii au conceput o serie de inițiative bilaterale în vederea unei mai bune cooperări transatlantice: Noua Agendă Transatlantică; Planul Comun de Acțiune U.E. - S.U.A. în 1995 și Parteneriatul Economic Transatlantic în 1998. Astfel de negocieri bilaterale au avut drept țintă coordonarea eforturilor de reducere sau chiar de eliminare a barierelor comerciale și de investiții, precum și cooperarea în domeniul legislației economice. Astfel se poate conchide că, dincolo de disputele politice, diplomatice, culturale și strategice, relația economică transatlantică este esențială atât pentru U.E., cât și pentru S.U.A.

Bibliografie:

1. DINU, Marin. (2006). *Modelul explicativ al globalizării*. The Preconference for the International.

2. Miroiu, A. & UNGUREANU, R. (2006). *Manual de relații internaționale*. Iași: Polirom.
3. MOSCARDO, Jeronimo. (1999). *Globalizarea: pentru ce? În căutarea unei etici*. Mileniul III. București.
4. MONTBRIAL, Thierry. (1996). *Memoria timpului prezent*. Iași: Polirom.
5. NEGUȚ, Silviu. (2008). *Geopolitica. Universul puterii*. București: Meteor Press.
6. SENNETT, Richard. (1995). *Something in the city: the spectre of uselessness and the search for a place in the world*. Times Literary Supplement, NY.
7. VASILE, Adriana. (2007). *Puterea Statelor Unite ale Americii în plan global*. Iași: Lumen.

Sistemul european de securitate: o abordare neorealist-defensivă

Fănica Băjenaru

Abstract. *The most part of the works on EU's security have neglected the neorealist school of thought and its use in analyzing the geopolitical areas of Europe and the perspectives of European cooperation in the security and defense area. This article represents an opportunity of our contribution to the revival of neorealism as an analysis means of Europe's security problems after the Cold War. We try to show that defensive neorealism is the proper approach when we analyze the fundamental interests and preferences of Europe's states, taking into consideration the cooperation of these states within various security institutions, especially CFSP/ESDP, but also NATO and OSCE.*

Keywords: *defensive realism, security, European Union, integration*

Clarificări de ordin conceptual

Trebuie să clarificăm la care parte a Europei ne referim atunci când vorbim despre "sistemul de securitate european". Prima deosebire care trebuie făcută este cea cu privire la diferitele aprecieri ale Europei. Din punct de vedere geografic, limitele estice general acceptate ale Europei sunt Uralii și Bosforul. Totuși, Europa este și un concept politic și cultural, fapt pentru care vom distinge patru "Europe" în termeni de securitate, așa cum au fost identificate de către cercetătorul danez Ole Wæver. Prima este Europa Uniunii Europene, cea de-a doua este non-superputerea Europei și se întinde din Portugalia până în Estonia sau România, cea de-a treia este cea "geografică" și se întinde

de la Atlantic până la Munții Ural – este uneori numită Europa Gaullistă sau casa comună europeană a lui Gorbachev – și în cele din urmă cea de-a patra, dar cea mai cuprinzătoare, este Europa OSCE care se întinde de la Vancouver până la Vladivostok. În afară de aceste patru Europe, am mai putea adăuga Europa Atlanticistă, care înglobează țările NATO.¹

O altă distincție este legată de Uniunea Europeană și statele sale membre. Uneori nu este atât de evident dacă obiectul politic la care ne referim este UE ca atare sau doar anumite state membre. De exemplu, în cazul tandemului franco-german, când Franța și Germania decid în privința unei situații ivite în spațiul european, există un soi de confuzie pentru actorul exterior, acesta neștiind dacă decizia a aparținut Europei sau doar celor două state. Mai mult decât atât, ar trebui menționat că în Europa Uniunii Europene, pot fi identificate diverse subgrupuri de state care formează entități și care într-un fel sau altul sunt mai integrate din punct de vedere al securității.

Ca să rezumăm, putem distinge o dublă ambiguitate atunci când discutăm despre obiectul politic examinat. Prima ia în considerație diferitele feluri de Europa, iar cea de-a doua se referă la ambiguitatea dintre Uniunea Europeană și statele sale membre.

Atunci când ne referim la identitatea externă a UE și la comportamentul UE ca actor autentic cu sfera sa proprie de influență, ar trebui, în mod logic, să ne axăm în principal pe UE și rolul jucat de statele membre UE. Aspectele de nuanță intervin atunci când trebuie să plasăm analiza și în contextul sistemului de securitate european. În cazul UE se poate vorbi despre o guvernare la mai multe nivele, atunci când puterea și influența sunt împărțite între mai multe nivele în ceea ce privește luarea deciziilor, fiecare nivel având propria sa sferă de influență. O astfel de guvernare multistadială, impune o perspectivă multidimensională a UE și anume abordări teoretice și empirice din punctul de vedere al securității, politicii, istoriei, economiei sau culturii. Noi ne vom focaliza asupra aspectelor de ordin politic și asupra securității europene, în acest sens, un set de

¹ Mortimer, Ed. (1992) "European security after cold war", Adelphi Paper 271, London:

termeni precum "putere mare", "putere mică", "putere civilă" și "putere militară" fiind esențiali.

O putere mare este un concept care se referă la puterea națională care derivă din mijloacele militare și economice. Se folosește în opoziție cu conceptul de putere mică, care se referă la puterea care derivă din diplomație, cultură și istorie. În acest sens, puterea economică este asimilată de conceptul de putere mare, din moment ce mijloacele economice pot fi folosite pentru a influența și a constrânge.

În ceea ce privește diferența dintre puterea civilă și cea militară, majoritatea observatorilor par să fie de acord că civil înseamnă non-militar, incluzând astfel instrumente economice, diplomatice și culturale, în timp ce putere militară implică folosirea forțelor armate.²

Deși neorealismul tinde să accentueze politicile la nivel înalt și gradul ridicat al securității, aspectele legate de securitate, politică, istorie, economie și cultură ar trebui privite ca elemente între care există conexiuni deloc neglijabile. Toate aceste aspecte sunt determinate de interesul geopolitic al diverșilor actori, aspectul securității fiind totuși cel mai important atunci când statele își definesc interesele.

Concepte ale neorealismului

O analiză bazată pe teoriile neoliberale ne-ar fi făcut să ne axăm pe promovarea valorilor democrației vestice, pe garanțiile securității și capitalism, dar și pe cooperarea dintre state susținută temeinic de către instituțiile internaționale. O astfel de analiză ne-ar fi făcut astfel să ne concentrăm pe rolul instituțiilor, dar și pe interdependența dintre o serie de actori, nu numai state, dar și alte tipuri de actori, cum ar fi instituțiile internaționale sau alți jucători domestici. Făcând acest lucru, am fi analizat rezultatul unei astfel de cooperări asupra zonelor geopolitice în Europa, cu o predispoziție de a considera Europa ca o zonă geopolitică, economică și jurisdicțională unică, unde interdependența transnațională, regimurile și valorile comune ar garanta în cele din urmă această

² Smith, J.K. (2004). "Civil Power in UE?", London School of Economics, pp 19

securitate, iar prosperitatea ar deveni principala grijă a statelor. Conștienți fiind de importanța cooperării dintre state și instituțiile internaționale, articolul amintește și de ideile neolibérale. Datorită analizei temeinice a diverselor organizații internaționale, împărtășim într-o oarecare măsură faptul că liberalismul instituțional – o derivată a neoliberalismului – conform căruia instituțiile internaționale, fie că au forma organizațiilor internaționale sau a regimurilor internaționale, pot promova apropierea și cooperarea dintre state. Liberalii instituționali consideră că un nivel înalt al instituționalizării reduce considerabil efectele destabilizatoare ale anarhiei, pe care neorealiștii – ca John Mearsheimer – le identifică într-o ordine a unei lumi multipolare. Oferind o circulație a informației și forum pentru negocierile între state, instituțiile compensează lipsa de încredere între state, dezvoltând astfel cooperarea între state în interes comun. Acest lucru în schimb oferă continuitate și stabilitate. În plus, liberalii instituționali consideră că instituțiile trebuie să se comporte ca niște amortizori, facilitând absorbția șocurilor cauzate de schimbările fundamentale internaționale, cum ar fi șocurile cauzate de schimbările ordinii lumii politice în era de după Războiul Rece.³ Instituțiile internaționale sunt totuși considerate în cadrul abordării prezentului articol ca nefiind cu adevărat independente de state, în special cele puternice, cărora le sunt mai degrabă subordonate; această presupunere ne apropie de neorealism.

Neorealiștii sunt într-adevăr critici în ceea ce privește rolul important pe care liberalii îl acordă instituțiilor internaționale, deoarece aceștia consideră că, deși statele cooperează prin intermediul acestor instituții, o fac doar pentru propriul interes. Potrivit neorealiștilor, există posibilitatea ca statele să coopereze. Vom încerca în cele ce urmează să dezvoltăm anumite concepte ale neorealismului și să realizăm o analiză a acestora.

Conform perspectivei neorealiste, sistemul internațional este considerat a fi un sistem care nu are o autoritate atotcuprinzătoare, cum ar fi de exemplu o anarhie internațională. Aceasta înseamnă că există totuși un sistem bazat pe propriile mijloace, în cadrul căruia

³ Jackson, R. & Sørensen, G., (1999), "Introduction in international relations", Oxford University Press, pp 294

statele trebuie să se bazeze pe propriile forțe pentru a-și apăra interesele.⁴ În locul principiilor etice, statele preferă să își apere interesele, securitatea și puterea fiind obiectivele principale.

Statele se axează pe securitate și putere, deoarece realizarea intereselor, scopurilor și valorilor acestora depind de securitate și putere, pentru a-i face pe ceilalți actori să se supună dorinței statului. În timp ce realiștii tradiționali și neorealiștii ofensivi pun accent pe putere, neorealiștii defensivi vorbesc cu precădere despre securitatea și supraviețuirea statului, și nu despre putere în sine, ca fiind obiectivele principale ale acțiunii unui stat.⁵ Statele sunt actorii dominanți, unități de bază ale sistemului mondial.⁶

Realiști și neorealiștii afirmă că statul este actorul principal în relațiile internaționale din mai multe motive. Pe lângă faptul că de-a lungul secolelor statul a devenit partea principală a organizației politice (depășind celelalte forme de organizare politică, fie ele orașe-state, imperii sau principate feudale), acesta se bucură de un monopol asupra violenței legitime și a fost recunoscut prin legea internațională ca având autoritatea legală și morală de a-și exercita funcțiile sale interne și externe de securitate. Mai mult decât atât, recunoașterea comună a suveranității asupra teritoriului și populației, evidențiază rolul statelor ca actori principali în relațiile internaționale.⁷ Neorealiștii consideră o mare putere cea ale cărei relații determină cele mai importante mișcări ale politicii internaționale,⁸ ceilalți actori fiind în principal organizațiile internaționale (supranaționale și interguvernamentale), cărora numai o parte a neorealiștilor defensivi le acordă o oarecare importanță.

Conform ideilor neorealiste, statele sunt considerate entități unitare, fără a lua în totalitate în considerație nici interacțiunea forțelor politice (partide, opinie publică....), nici a celor economice (lobby-uri, jucători de pe plan economic....). Mai mult, evoluând într-un sistem internațional anarhic, statele sunt considerate actori raționali, care au

⁴ Jackson, R. & Sørensen, G., (1999), op. cit. pp. 298

⁵ Kolodziej, Ed., (2005), "Security and international relations", Cambridge: University Press, pp. 349

⁶ Brzezinski, Z., (1997), "The Grand Chessboard: American Primacy and its Geostrategic Imperatives", New York: Basic Books, pp. 215

⁷ Kolodziej, Ed., op. cit. pp. 128

⁸ Jackson, R. & Sørensen, G., op. cit. pp. 104

preferințe clare și care calculează “costurile și beneficiile politicilor alternative pentru a maximiza utilitatea lor în lumina acestor preferințe și a percepției pe care o au asupra naturii realității”.⁹

Un alt concept cheie al neorealismului este atenția acordată câștigurilor relative de către state, cu alte cuvinte grija și preocuparea unui stat ca alte state câștigă dintr-o cooperare mai mult decât câștigă acesta.¹⁰ Analizând complexul securității în Europa și axându-se pe actorii instituționali, importantă este cooperarea dintre state, care în mod evident a dus la crearea organizațiilor internaționale cum ar fi Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa (OSCE), Organizația Tratatului Atlanticului de Nord (NATO) și, de curând la mult promisa dezvoltare a politicii de securitate și apărare în cadrul UE. Fără îndoială, globalizarea și creșterea importanței în număr și calitate a regimurilor instituționale par cumva să pună la încercare conceptele neorealiste. Ordinea multipolară a lumii în era de după Războiul Rece este considerată – de către neorealiști ca John Mearsheimer – mai puțin stabilă și mai puțin liniștită, așa cum demonstrează războaiele de după Războiul Rece din fosta Iugoslavia și fosta Uniune Sovietică. Totuși, pare că teoria neorealistă privind bipolarismul versus multipolarism nu poate explica unele dezvoltări de după Războiul Rece, cum ar fi succesul Uniunii Europene, în special partea sa franco-germană și recenta evoluție în domeniul securității și apărării.¹¹

Potrivit realiștilor tradiționaliști și neorealiștilor, cooperarea nu este o întâmplare obișnuită, deși se întâmplă în anumite circumstanțe. Deci, aceștia sunt de acord că statele pot încerca să își crească puterea prin forțe proprii, dar și prin alianțe. De asemenea consideră cooperarea între rivali mai probabilă dacă interesele lor vitale și chiar supraviețuirea sunt puse la încercare, în cazul în care cooperarea nu limitează recursul automat pentru a-i forța să își rezolve divergențele¹²

⁹ Keohane, R., (1984), “After hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy”, Princeton: Princeton University Press, pp. 307

¹⁰ David, C., & Roche, J., (2002), “The theory of security”, Paris: Editions Montchrestien, pp.178

¹¹ Jackson, R., & Sørensen, G., op. cit, pp. 91-92

¹² Kolodzie, Ed., op. cit. pp. 145

Totuși, acele afirmații realiste și neorealiste nu par suficiente pentru a explica alianțele de după Războiul Rece, în special dacă ne gândim la procesul de integrare în UE de la prăbușirea Uniunii Sovietice și sfârșitul lumii bipolare.

Christopher Hill și Michael E. Smith cred că principiile realiste și neorealiste sunt mai puțin eficiente, atunci când se dorește studierea comportamentului extern al UE. Deoarece acestea accentuează natura unitară a statului și anarhia internațională, aceste teorii sunt considerate de către cei doi autori nepotrivite pentru analiza UE, văzută ca nefiind un stat unitar ci o anarhie transcendentă. Neorealismul din zilele noastre pare a fi o paradigmă neglijată în studiile internaționale de securitate. De fapt, deși este una dintre paradigmele dominante în acest tip de studii, folosirea neorealismului în înțelegerea structurii securității actuale în Europa este în mare parte respinsă datorită ideii larg răspândite că nu poate explica cooperarea dintre statele membre UE și impactul instituțiilor UE asupra lor. Totuși, neorealismul presupune mai mult decât ideile lui John Mearsheimer.

Există în special încercarea lui Joseph M. Grieco de a explica accentuarea integrării europene din anii 1980 cu ajutorul „neorealismului îmbunătățit”. Potrivit lui Joseph M. Grieco, relansarea integrării europene din anii 1980 este în mare parte explicată de dorința Comunității Europene de a contrabalansa amenințarea venită dinspre Statele Unite și Japonia, în timp ce perseverența asupra uniunii economice și monetare din partea Franței și Italiei din anii 1990 pare să fie marea lovitură cu o Germanie potențial lider. Din această perspectivă, integrarea europeană din anii 1990 și 2000 pare să fie în mare măsură datorată altor state membre (în special celor mai slabe, dar totuși influente) „de a constrânge Germania, în special după ce a devenit mai puternică după unificare”. Astfel, partenerii cu mai puțină influență, dar totuși influenți vor încerca să se asigure ca regulile ce formează un aranjament colectiv “să asigure suficiente oportunități pentru ca aceștia să își exprime grijile și interesele și astfel să prevină sau cel puțin să amelioreze dominația exercitată de parteneri mai puternici.”¹³ Mai aproape de zilele noastre, Michael Mosser a realizat o lucrare bazându-se pe studiile lui Joseph M. Grieco.

¹³ Schwok, R., (2005), “The theory of European integration”, Paris: Ediția Montchrestien, pp.77

Concentrându-se asupra influenței Beneluxului asupra instituțiilor din UE, a analizat felul în care state mici și fără influență "creează influență" cu ajutorul instituțiilor internaționale.¹⁴ Lucrarea lui Joseph M. Grieco și a lui Michael Mosser atrag atenția asupra felului în care statele mici și slabe participă la crearea și modificarea instituțiilor internaționale "astfel încât să își ofere sieși oportunitatea de a se exprima și în același timp legând statele mari de reguli și norme instituționale, care să le limiteze posibilitatea de a exploata resursele materiale".¹⁵

Totuși, trebuie să remarcăm că unii teoreticieni nu consideră abordarea lui Joseph M, Grieco (și a lui Michael Mosser) ca fiind o "teorie realistă". Aceștia cred mai degrabă că se bazează pe instituționalism neoliberal sau pe inter guvernamentalism liberal.

Dar, în sens mai larg, trebuie să distingem, în interiorul teoriei neorealiste, două variante sau derivate: pe de o parte neorealiștii ofensivi și neorealiștii defensivi, de cealaltă parte. Ultimii, care văd lumea într-o lumină mai puțin competitivă și mai puțin pesimistă decât primii, iau în considerare cooperarea dintre statele membre UE și impactul instituțiilor UE asupra acestora.

Varianta "mai veche" și oarecum "mai pură" este așa-numitul neorealism ofensiv, John Mearsheimer fiind principalul reprezentant. Neorealiștii ofensivi văd sistemul internațional ca pe o anarhie internațională, unde securitatea este fragilă, conducând astfel la competiție internațională asiduă, conflicte recurente și în cele din urmă la război. Datorită faptului că creșterea puterii reduce probabilitatea de a fi întrecut de alte state, puterea devine cel mai important factor în relațiile internaționale, adesea obligând astfel statele să adopte strategii ofensive în legătură cu securitatea.

În același timp, neorealiștii ofensivi sunt foarte pesimiști în ceea ce privește cooperarea între state. Nu exclude cooperarea imediată, dar – datorită lipsei de încredere într-un sistem internațional care se ajută singur – o privesc ca pe un lucru temporar. Potrivit neorealiștilor ofensivi, cooperarea este legată și restricționată de considerentele despre câștigurile relative și de grijile legate de înșelătoria celorlalți. Într-un sistem anarhic fără

¹⁴ Pollack, M., European University Institute Working Papers: International Relations

Theory and European Integration, RSC n°2000/55, Florence: European University Institute,

¹⁵ Pollack, M., op. cit. pp. 140

o autoritate superioară, întotdeauna va exista posibilitatea unei înșelătorii. Nu există nici o îndoială că acești doi factori fac din cooperare o relație dificil de realizat. Cel mai important neorealist, John Mearsheimer, a reafirmat în 1995 (în articolul său "Falsa Promisiune a Instituțiilor Internaționale") că instituțiile nu au o influență semnificativă asupra comportamentului statului din moment ce acestea reflectă numai planurile statului făcute în propriul interes. Gândindu-ne la rolul cooperării statelor și instituțiilor, putem plasa neorealismul ofensiv la celălalt pol al liberalismului instituțional, în timp ce neorealismul defensiv ar fi o cale de mijloc.

Printre teoreticienii neorealiști defensivi se regăsesc și Stephen Walt, Charles Glaser, Robert Jervis și uneori Kenneth Waltz (care expune caracteristicile ambelor variante ale neorealismului). Neorealiștii defensivi cred că statele pot învăța să coopereze în încercarea lor paradoxală de a-și urmări propriul interes. Opuși neorealiștilor ofensivi, neorealiștii defensivi accentuează încercarea statului de a menține siguranța, mai degrabă decât încercarea de a obține o putere mai mare. Securitatea este ținta supremă a statelor. Neorealiștii defensivi nu percep relația dintre putere și securitate ca fiind automată, așa cum fac neorealiștii ofensivi. Axându-se pe strategii defensive, aceștia sunt de părere că doi potențiali competitori ar fi mulțumiți cu securitate comună status quo. Este posibil ca astfel să apară cooperarea. Competiția nu este o consecință inevitabilă conform ideilor principale ale neorealismului; securitatea fiind ținta supremă a statelor și cooperarea fiind adesea cea mai bună cale de a obține securitatea, din aceste teorii neorealiste se poate deduce în mod direct cooperarea. Desigur, conflictul nu lipsește cu desăvârșire, mai ales pentru că unele state continuă să se comporte agresiv. Totuși, cooperarea este posibilă atunci când puterile care se confruntă cu o problemă de securitate sunt orientate spre putere. Cooperarea nu este posibilă atunci când un stat revizionist este inclus (în acest caz doar cooperarea temporară și „nesinceră” ar putea fi posibilă conform neorealiștilor ofensivi); câteva condiții cresc posibilitatea cooperării între actorii orientați spre putere. Aceste condiții de cooperare ar fi următoarele: transparența crescută, câștigurile din ascunzișuri / înșelătorii și costurile unei situații în care ești înșelat mici, cooperarea

comună presupune mai multe beneficii decât deservicii, o strategie a reciprocității adoptată de fiecare parte.

În aceste circumstanțe, actorii în mod evident își dau seama că un câștig comun crește câștigul individual prin intermediul cooperării. Există totuși divergențe în cadrul componentei neorealiste defensive legate de impactul instituțiilor. În timp ce Robert Jervis este de părere că instituțiile pot avea un rol important influențând preferințele unui actor, alți specialiști – ca Charles Glaser – cred că instituțiile internaționale, așa cum de altfel crede și John Mearsheimer, se comportă în principiu în mod dependent față de dorințele și preferințele unui stat. Totuși, neorealiștii defensivi cred în general că deși instituțiile sunt rezultatele intereselor statelor membre, acestea asigură un important forum pentru o vastă cooperare. Astfel, spre deosebire de John Mearsheimer, neorealiștii defensivi privesc instituțiile ca având un rol important, chiar dacă sunt în general dependente de preferințele statelor.¹⁶

Concluzii

Teoria societății internaționale reprezintă o abordare a unei lumi a statelor suverane unde regăsim mai multe caracteristici. În primul rând, puterea și interesele naționale contează, pentru că statele au o responsabilitate națională față de propria națiune și față de proprii cetățeni. În al doilea rând, normele comune și instituțiile contează, pentru că statele au o responsabilitate internațională de a respecta și îndeplini regulile și procedurile internaționale, respectând astfel și drepturile celorlalte state. În al treilea rând, statele au o responsabilitate umanitară de a apăra drepturile omului peste tot în lume, pentru că politica mondială este o lume a statelelor, dar în aceeași măsură una a indivizilor. Aceasta este cauza pentru care abordarea societății internaționale conține elemente ale realismului clasic și liberal, combinându-le și extinzându-le astfel încât să ofere o

¹⁶ Kolodzie, Ed., op. cit. pp. 144-150

alternativă pentru ambele.¹⁷ Prin urmare, putem plasa abordarea sistemului european de securitate nu departe de gândirea neorealistă defensivă.

Bibliografie:

1. Bull Hedley & Watson Adam (Eds), (1984), *The Expansion of International Society* (Oxford [Oxfordshire] and New York: Clarendon Press.
2. Brzezinski, Z., (1997), "*The Grand Chessboard: American Primacy and its Geostrategic Imperatives*", New York: Basic Books.
3. David, C., & Roche, J., (2002), "*The theory of security*", Paris: Editions Montchrestien
4. Kolodziej, Ed., (2005), "*Security and international relations*", Cambridge: University Press
5. Keohane, R., (1984), "*After hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy*", Princeton: Princeton University Press
6. Jackson, R. & Sørensen, G., (1999), "*Introduction in international relations*", Oxford University Press
7. Mortimer, Ed. (1992). "*European security after cold war*", Adelphi Paper 271, London: Brassey's (UK)
8. Pollack, M., European University Institute Working Papers: *International Relations Theory and European Integration*, RSC n°2000/55, Florence: European University Institut

¹⁷ Williams, H., & Wright, M., & Evans, T., (1995), (ed.), "A Reader in International Relations and Political Theory", Buckingham: Open University Press, pp 334

9. Schwok, R., (2005), "The theory of European integration ", Paris: Ed. Montchrestien
10. Smith ,K. (2004). " *Civil Power in UE?*", London School of Economics
11. Williams,H., & Wright, M., & Evans, T., (1995), (ed.), "*A Reader in International Relations and Political Theory*", Buckingham: Open University Press

FACULTATEA DE ȘTIINȚE POLITICE
UNIVERSITATEA CREȘTINĂ "DIMITRIE CANTEMIR"